

Terörle Mücadele Stratejileri Bağlamında “Müzakere”: Türkiye Örneği

*Negotiation As a Component Of Combating Terrorism: The
Turkish Case*

İbrahim Erdoğan¹

Özet

Tarihsel süreçte devletler terörle mücadeleyi daha çok kendi varlığına yönelen terör içerikli tehditleri veya tehdidin kaynağı terör örgütünü silahlı mücadele yöntemiyle ortadan kaldırma anlayışı üzerine kurgulamışlardır. Ancak terörle, teröre neden olan ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve siyasi genel koşulları da dikkate alarak topyekûn mücadele etmeden kapsamlı ve kalıcı bir başarı elde edilemeyeceğinin zamanla anlaşılması, bir üst tanımlama olarak terörizmle mücadele olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeyle birlikte, çoğu zaman çatışmanın alternatifi olarak düşünülen müzakere olgusu, terörizmle mücadelede bir yöntem olarak önem kazanmaya başlamıştır.

Yine devlet aktörleri resmi ya da gayri-resmi kanallar vasıtasıyla terör örgütleriyle konuşup görüşmeyi sürdürseler de, bu faaliyetler çoğu zaman bir giz perdesi arkasına saklanmış veya yalanlanmıştır. Müzakereleri değişik gerekçelerle kamuoyundan saklama çabası da, bu olguya ilişkin teorik bir yaklaşım geliştirme çabalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, geçmiş dönemlerin aksine terörün gerçek anlamda küresel etkiler meydana getirebildiği, devletlerin de bu sorunu artık ivedilikle çözme niyet ve gayretine girdikleri günümüzde, terörizmle müzakere olgusunun terörizmle mücadelenin bir unsuru olarak nasıl bir akademik analize tabi tutulabileceği sorusuna yanıt verilmesi bir gereklilik halini almıştır.

Ortaya konulan gerekçeler ışığında bu çalışmanın ilk bölümünde, terörizmle mücadele stratejileri kapsamında gündeme gelen terörizmle müzakere olgusu; terörizmle müzakere edilmeli mi edilmemeli mi, kiminle müzakere edilmeli, ne zaman ve nasıl müzakere edilmeli soruları kapsamında akademik disiplinle, koşullara, sınırlamalara uygun genel bir analitik çerçeveye oturtulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise; Türkiye’de açılım süreci olarak başlayan ve daha sonra çözüm süreci olarak yeniden tanımlanan müzakereler,

¹ Yrd.Doç.Dr., Balıkesir Üniversitesi öğretim üyesi.

müzakereler bağlamında yürütülen tartışmalar kapsamı ilk bölümde belirlenen analitik çerçevede değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terörle Mücadele, Müzakere, Türkiye, PKK, Açılım-Çözüm süreci.

Abstract

Throughout history state actors have largely constructed their counter-terrorism strategy on the notion of eliminating terrorist threats or terrorist organizations that have become the source of such threats. However, with the realisation that there can be neither a comprehensive, nor a lasting success without considering the economic, social, cultural, ethnic and political conditions of terrorist threats, combating-terrorism has emerged as a superseding notion. Hence, negotiating with terrorists, a concept which has hitherto been deemed alternative to conflict, has begun to increase in significance as another instrument for countering-terrorism.

Meanwhile, despite continuing to talk and deal with the terrorist groups through official or non-official channels, state actors have preferred to conceal their activities behind secrecy or total denial. Such attempts as to hide negotiations from the public for whatever reasons there may be, in time has proved to be a negative impact over efforts to develop a theoretical approach for the very same concept. Thus, contrary to the past in today's world as terror holds the potential to produce global impacts and states are just showing serious intentions as well as taking genuine steps towards resolving the terror problem, it is essential to present an explanation for the question of how to subject the issue of negotiating with terrorist, as a component of combating-terrorism, to an academic analysis.

In view of all that, the first part of this study has been reserved for; placing the concept of negotiating with terrorist over an analytical framework which is developed within the confines of such questions of whether, with whom, when and how to negotiate, whilst adhering to the rules of academic discipline, conditionality and restrictions. In the second half of the study; the so called "Kurdish opening process" and then "resolution process", both of which have been underway in Turkey for some time now, are assessed according to the previously set out analytical framework.

Keywords: Combating Terrorism, Negotiation, Turkey, PKK, Kurdish Opening-Resolution Process.

Giriş

İçeriğinde “korkutma, yıldırma, dehşete düşürme, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi gibi yasadışı yöntemler vasıtasıyla siyasi ya da dini hedeflere ulaşma” çağrışımı barındıran terör olgusunun geçmişini neredeyse insanlık tarihi ile özdeşleştirmek mümkündür². Ancak bu olgunun günümüz dünyasına bakan; “devlet-dışı grupların, Westfalya Sistemi’nin egemen unsurları ulus-devletlere karşı mücadeleye girişmesi” yönüyle başat bir konu olarak varlığını hissettirmesi 20. yüzyıla ait bir gelişmedir³.

Özellikle küresel güç pozisyonundaki Amerika Birleşik Devletleri’ne yönelik 11 Eylül saldırıları, faaliyet alanı artık ulusal sınırların ötesine taşan ve böylece tüm dünyayı etkileyebilme gücüne erişen terörizmin, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder konuma yükselmekle geçirdiği esaslı değişimi gözler önüne sermiştir⁴. Bu gelişmeyle birlikte, özünde “devlet siyasi iradesini kullananların, terör eylemleri ve bu eylemleri gerçekleştirenlere karşı mücadele etmesi” anlamı taşıyan “terörle mücadele” kavramı da önem kazanmaya başlamıştır.

Sözü edilen mücadele ise tarihsel süreç bakımından en başlarda terörle, “teröre neden olan ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve siyasi genel koşulları da dikkate alarak topyekûn mücadele etme” yerine, ağırlıklı olarak “devlet varlığına yönelen tehditleri ve tehdidin kaynağı terör örgütünü silahlı mücadele yöntemiyle ortadan kaldırma” anlayışı üzerine bina edilmiştir⁵. Terör eylemlerinin hedefinde olan pek çok devletin öncelikli ve egemen mücadele stratejisi olarak “terörle mücadele” kavramı da önem kazanmaya başlamıştır.

2 Cunningham, W. G. Jr. “Terrorism Definitions and Typologies,” (içinde) *Advanced Systems and Concepts Office, Defense Threat Reduction Agency and Working Group on War, Violence and Terrorism, Institute for Conflict Analysis and Resolution, George Mason University, Terrorism: Concepts, Causes, and Conflict Resolution*. Fort Belvoir, VA: Defense Threat Reduction Agency, 2002, s. 7.

Paul Wilkinson, *Terrorism and the Liberal State*, (London: The Macmillan Press, 1977), s. 49.

3 Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, (London: Transaction Publishers, 2012), ss. 3-21.

4 B. Raman, *Terrorism: Yesterday, Today, & Tomorrow*, (Olympia Fields, IL: Lancer Publishers, 2008), ss. 1-37.

5 Dean G. Pruitt, “Negotiation with Terrorists,” *International Negotiation*, Vol. 11, 2006, s. 374.

benimsemesi de, çoğu zaman çatışmanın alternatifi olarak düşünülen müzakere olgusunun gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Öyle ki, genel manada; “tarafklar arasındaki mevcut sorunları ya da anlaşmazlıkları çözme, herkesi memnun edecek sonuçlar üretme, bireysel ya da kolektif çıkarlar üzerinde pazarlık yapma süreci olarak” bilinen bu olgunun ilk dönemlerdeki temel fonksiyonu, tanımındaki zengin içeriğin oldukça gerisinde kalmıştır. Böylece esasen görüşme ve taviz mefhumları üzerine inşa edilen müzakere olgusu daha çok; uçak kaçırma, rehine krizi ve benzeri terör eylemlerinin faili kişi ya da grupları, bu eylemlerinden vazgeçirme yöntemi olarak kullanılma eğiliminde olmuştur⁶.

Söz konusu durum uluslararası ilişkiler anlayışının devletten devlete olma boyutuyla ilgilenildiği, dolayısıyla devlet-dışı herhangi bir aktörle genel bir çatışma ya da çözümsüzlük durumunu ortadan kaldırma niyeti kapsamında dahi müzakere edilemeyeceği düşüncesinin hâkim olduğu Soğuk Savaş dönemi boyunca varlığını sürdürmüştür. Zira mevcut uluslararası sistemin başat unsuru devletlerin, aynı sistemin meşru olmayan aktörleri karşısında geri adım atar bir pozisyona düşmeleri, kendi meşruiyetlerine hâle gelebileceği gerekçesiyle kabul edilemezdi⁷. İlgili noktadan, müzakere özü itibarıyla teröre karşı yürütülen mücadelenin ruhuna aykırı bir unsur olarak değerlendirilme eğiliminde olmuştur.

Ancak bu tespit, devletlerin aksi yönde iddialarına ve söylemlerine rağmen karşı karşıya oldukları terör gruplarıyla resmi/gayri-resmi kanallar vasıtasıyla konuşmadıkları ya da görüşmedikleri anlamına gelmemiştir⁸. Son yıllarda terör sorunlarını müzakere yöntemiyle sonuç-

6 Lapan, Harvey E. ve Todd Sandler, “To Bargain or Not to Bargain: That is the Question”, *American Economic Review*, Vol. 78, No. 2, 1988, ss. 16–21; Atkinson, Scott E., Todd Sandler and John Tschirhart, “Terrorism in a Bargaining Framework”, *Journal of Law and Economics*, Vol. 30, No. 1, 1987, ss. 1–21.

7 Peter C. Sederberg, “Conciliation as Counter-Terrorist Strategy”, *Journal of Peace Research*, Vol. 32, No. 3, 1995, s. 295.

8 Andrew Mumford, “Covert Peacemaking: Clandestine Negotiations and Backchannels with the Provisional IRA during the Early Troubles, 1972–76”, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 39, Issue 4, 2011, ss. 633–648.

Dean G. Pruitt, “Negotiation with Terrorists,” *International Negotiation*, Vol. 11, 2006, s. 371.

landırma gayretlerinde gözlemlenen artış eğilimi de, yapılan tespitin esasen müzakerenin bir terörle mücadele yöntemi olarak gündeme gelişinin geciktiği şeklinde anlaşılmasını gerektirmektedir.

Terörle mücadele yöntemi olarak müzakereye başvurulanan anlardaysa, devletlerin yaşanan gelişmeleri çoğu zaman kamuoyunun bütünüyle açıktan takip edebildiği, her aşaması hakkında bilgilendirildiği bir süreç olarak yürütmekten kaçındığı gözlemlenmiştir. Bu durumun da belki de en önemli sonucu; müzakere olgusu etrafında akademik olsun olmasın yeterli sayıda çalışma yapılamamış, terör ve müzakere bağıntısı hakkında anlaşılabilir, sınanabilir ve zamanla geliştirilebilir genel geçer bir teorik yaklaşımının ortaya konulamamış olmasıdır.

İlgili noktadan hareketle, terörün geçmiş dönemlerin aksine gerçek anlamda küresel etkiler meydana getirebildiği, devletlerin de bu sorunu artık ivedilikle çözme niyet ve gayretine girdikleri günümüzde, teröristle müzakere olgusunun terörizmle mücadelenin bir unsuru olarak nasıl bir akademik analize tabi tutulabileceği sorusuna yanıt verilmesi bir gereklilik halini almıştır. Terör sorununun yalnızca bir takım devletleri ilgilendiren, ferdi çabalarla ya da mücadele stratejileriyle çözülebileceği düşünülen bir boyuttan, birlikte hareket etmeyi, ortak ve alternatifli bir strateji belirlemeyi gerekli kılan yeni bir yapıya dönüşmesiyle de bu gereklilik, devletlerin olduğu kadar uluslararası sistemin güvenliği ve istikrarı için önemini iyice arttırmıştır. Verilebilecek yanıt ayrıca Türkiye’de son dönemlerde “Açılım”, “Kürt Açılımı”, “Demokratik Açılım” ya da “Çözüm Süreci” olarak bilinen, ancak esasen bir müzakere süreci olarak kabul edilebilecek girişimlerin, objektif ölçütlerle değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

Ortaya konulan gerekçeler ışığında bu çalışmanın öncelikli amacı “terörizmle mücadele stratejileri” kapsamında gündeme gelen “teröristle müzakere” olgusunu; teröristle müzakere edilmeli mi edilmemeli mi, kiminle müzakere edilmeli, ne zaman ve nasıl müzakere edilmeli soruları etrafında akademik disipline, koşullara, sınırlamalara uygun genel bir analitik çerçeveye oturtmaktır. Bir sonraki süreçte de, Türkiye’de açılım süreci olarak başlayan ve daha sonra çözüm süreci olarak yeniden tanımlanan müzakereleri, müzakereler bağlamında yürütülen tartışmaları belirlenen analitik çerçeve kapsamında değerlendirmektir.

1. “Teröristle Müzakere” Olgusunun Tarihsel Arka-Planı

Artık klişeleşmiş bir söyleme dönüşen “birinin teröristi, diğerinin özgürlük savaşçısı” nitelmesi, bir taraftan terörün herkesin üzerinde anlaşabileceği bir tanımının olmadığı⁹, diğer taraftan da terörün çok eski tarihlerden beri var olduğu, ancak ilk kez hangi tarihsel süreçte ortaya çıktığının kesin olarak bilinemediği gerçeğine işaret eder¹⁰. Yine de “siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla şiddet kullanma” olarak kısaca tarif edilebilecek terörizmin son dönemlere ait bir olgu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır¹¹. Hatta “terör”, “terörizm”, “terörle mücadele”, “teröristle mücadele” ve “terörizmle mücadele” gibi her biri farklı bir anlam taşıyan, fakat çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılan pek çok kavramın bugünkü bilinen içeriklerini kazanıp gündemi işgal etmeye başlaması, özellikle ABD’nin maruz kaldığı 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı bir durumdur¹².

Zira Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte son bulan Soğuk Savaş döneminin ardından uluslararası sistemin yegâne başat gücü ABD’yi hedef alan bu saldırılar, belki de ilk kez sistemin özüne aykırı bir seri kararın alınıp hızlıca uygulamaya konulmasına neden olmuştur¹³. Daha net bir ifadeyle, ABD liderliğindeki “teröre karşı topyekün savaş” olgusu; bir bakıma mevcut uluslararası sistemin esas unsuru olarak kabul edilen bir devletin, sisteme yabancı bir aktörü (devlet-dışı El-Kaide örgütünü) doğrudan muhatap alması; savaş, barış, güç ya da güvenlik

9 Alex Schmid’in tespitine göre terör kavramının 100’ün üzerinde farklı tanımı vardır. Alex Schmid, *Political Terrorism: A Research Guide to Concepts, Theories, Data Bases, and Literature* (Amsterdam: North-Holland, 1983), 70–111; Alex Schmid and Albert Jongman, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature* (Amsterdam: North-Holland, 1988), 1–38.

10 1980’lerde Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali sırasında ABD tarafından milyonlarca dolarlık maddi destek sağlanan EL-Kaide üyelerinin özgürlük savaşçılığından terörist konumuna düşmeleri bu bağlamda iyi bir örnektir.

Cooper, H.H.A., “Terrorism: The Problem of Definition Revisited”, *American Behavioral Scientist*, Vol. 44, No. 6, February 2001, ss. 881-894.

Randall D. Law, *Terrorism: A History*, (Cambridge, U.K.: Polity, 2009).

11 James M. Lutz, Brenda J. Lutz, *Terrorism Origins and Evolution*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005).

12 Daha detaylı bir kavramsal analiz için bakınız;

Ali Çağlar, *Terör ve Türkiye*, (Ankara: Gazi Kitapevi, 2009), ss. 5-37.

13 Christopher C. Harmon, *Terrorism Today*, (New York: Routledge, 2007), s. 127.

gibi konular yanında “tali” öneme sahip bir konuyu (terörizm), hem kendi, hem de sistemin güvenliğinin tehdit eden bir unsur olarak ilan etmesi anlamına gelmiştir¹⁴. 11 Eylül’ü müteakip cereyan eden 17-20 Kasım İstanbul, 11 Mart Madrid ve 7 Temmuz Londra saldırıları ise bu kavramların, yürütülen yoğun çalışmalar neticesinde gelişip olgunlaşmalarına ve en nihayetinde güncel hayatın birer parçası haline gelmelerine vesile olmuştur.

Yapılan tespit devletlerin 11 Eylül-öncesi dönemde terör saldırılarına maruz kalmadığı ya da terörle mücadele etmediği anlamına gelmez. Çünkü tarihsel süreç içerisinde terör farklı formlarda olsa da vardı¹⁵. Fakat önceleri genelde ferdi vakalar olarak devletlerin kendi başlarına mücadele etmek durumunda kaldığı bu olgu, ilk kez birazda ABD’nin konumu ve girişimleri neticesinde sistem boyutunda, neredeyse bütün aktörlerin tavır almasını gerektiren bir gündem konusu olarak ortaya çıkmıştır¹⁶.

Günümüzde terörle ilgili yapılan analizlerde, yukarıda ifade edilen değişimin kısmen gölgesinde kalan, fakat önemi yadsınamayacak bir başka dönüşüm de terörizmle mücadele anlayışında gerçekleşmiştir. Teröre maruz kalan devletler ilk başlarda stratejilerini tepkisel bir davranışla “terörü” meydana getiren unsurlarla, yani teröristlerle, “güç” kullanarak mücadele etmek olarak tanımlamışlardır¹⁷. Zaman içerisinde sorunu salt pratik yasa uygulayıcıları eliyle ve silah kullanarak çözmeye çalışmanın yanlış veya yetersiz bir mücadele tarzı olduğuna karar veren devletler, “terörizme neden olan genel koşulları” içerecek yeni bir yönetime geçmişlerdir¹⁸. “Mücadele alanına konu olan insan top-

14 Douglas A. Borer and Michael Freeman, “Thinking Strategically: Can Democracy Defeat Terrorism?“, James J. F. Forest (der.), *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century*, (London: Praeger Security International, 2007), s. 90.

15 Daha detaylı bir terör tarihçesi için bakınız; David Livingstone, “*Terrorism and the Illuminati: A Three Thousand Year History*”, (http://www.terrorism-illuminati.com/book/Terrorism_Illuminati.pdf), 20.01.2010.

16 Christopher C. Harmon, “*Terrorism Today*”, (New York: Routledge, 2007), s. 127

17 İhsan Bal ve Süleyman Özeren, *Uzakdoğu’dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele*, (Ankara: USAK, 2009).

18 Pratik yasa uygulayıcıları başta emniyet güçleri, askerler ve istihbarat kurumları gibi terör gruplarıyla gerçek hayatta karşı karşıya gelmesi gerekenler olarak anlaşılmalıdır. İhsan Bal, *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, (Ankara: USAK, 2009), s. 2-3.

luluklarının akıl ve kalplerini kazanmaya yönelik faaliyetlerin tümü” olarak tanımlanabilecek bu yeni yöntem, aynı zamanda terörizmle mücadele stratejisi olarak tarif edilmiştir¹⁹.

Terör gruplarının uğruna mücadele ettikleri insanların, şikâyet konusu edilen ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve siyasi koşulların terörizmin amacından ve hedefinden kurtarılması anlamına gelen bu stratejinin belki de ilk uygulayıcıları, İngiltere ve İspanya gibi uzun bir süredir terörün hedefindeki ülkeler olmuşlardır. Bu ülkelerin yakaladıkları başarılar zamanla diğer ülkelere örnek teşkil etmiş, böylece terörizmle mücadele stratejilerini genel kabul görür bir noktaya taşımıştır. Fakat ABD’nin uyguladığı terörle savaş stratejisinin başarısız olması ve Obama’yla başkanlığın el değiştirmesine kadar, geçmiş deneyimlerden dersler alarak yeni stratejiyi günün şartlarına ve devletlerin özel koşullarına uydurup uygulama imkânı tam olarak yakalanamamıştır.

Diğer yandan, terörizmle mücadele stratejisinin gelişmesi ile birlikte terör örgütleriyle “müzakere etme” olgusu gündeme gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede ilk olarak terör gruplarının çözülmesini sağlamak üzere ve adaletli olmak adına örgüt elemanlarının “mücadele alanına konu olan ve akılları ve kalpleri kazanılması gereken” insanlar içinde değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca, terörle/terörizmle mücadele hangi süreyle ve ne kadar yoğun sürdürülürse sürdürülsün kesin bir zafere ulaşmanın mümkün olmadığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla insan ilişkilerinde tatsız sorunların makul ölçülerde sona erdirilmesi için kullanılan karşılıklı bir ‘closure’a (kapanışa) ihtiyaç duyulduğu fark edilmiştir. Böylece “terörizmle müzakere” sürecinin önemli, önemli olduğu kadar gerekli ve zor da olsa “kabullenilmesi” gereken bir olgu olduğu ortaya çıkmıştır.

1.1. Terörizmle Müzakere Edilmeli mi?

Terörizmle müzakere edilmeli mi sorusunun hem “evet”, hem de “hayır” gibi birbirine tamamen zıt iki farklı yanıtının olabileceği şeklinde bir söylem konuya yabancı biri tarafından ilk bakışta kolaycılık ya da politik davranma çabası olarak algılanabilir. Ancak, müzakere edip etmeme kararının en azından, böyle bir karar alma durumunda olan aktöre (devlet ya da terör örgütü), o aktörün kendini süregelen mücadelenin

19 A.g.e., s. 2-3.

başarılı/başarısız ya da kazanma/kaybetme düzleminde nerede konumlandığına bağlı olarak değişkenlik göstereceği açıktır.

İlgili noktadan, teröristi “hizaya getirilmesi gereken a-normal insanlar²⁰” olarak tanımlama alışkanlığı edinmiş, esasen bu nedenle terörle mücadele stratejisini “teröristle silahlı mücadele” şeklinde belirleyen bir devletin, teröriste taviz verme, teröristlere boyun eğme algısına neden olabilecek bir sürece, yani müzakereye “hayır” demesini beklemek çok da yanlış bir tavır olmayacaktır²¹. Terörle mücadele stratejisini “terörizmle mücadele” temelinde şekillendiren bir devletin ise müzakereye uyandırdığı her türlü duygusal ve psikolojik olumsuzluğa rağmen, ulaşılmak istenen sonuç penceresinden bakarak “evet” deme refleksi gösterebileceği beklenebilir. Söz konusu iki koşul arasındaki farkın kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış olmadığı gibi, bazı devletlerin değişik gerekçelerle yaşanan bir süreçten diğerine geçme ya da süreçler arasında git-gel yapma durumunda olabilecekleri de göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla yapılan tespitin yalnızca algılamayı kolaylaştırabilmek üzere basitleştirilmiş olduğu, her ülkenin öznel durumuna bağlı olarak öngörüye uymayan bir tavır takınabileceği hatırdta tutulmalıdır.

Diğer taraftan, süregelen mücadelede ne devlet aktörlerinin, ne de terör gruplarının başarısından emin oldukları bir süreçte silahlı mücadeleden vazgeçerek, müzakereye ikna edilebileceklerini düşünmek naif bir beklenti olacaktır. Buradan müzakereye evet yanıtının; karşı tarafı tamamen ortadan kaldırma anlamına gelecek mutlak bir zafer elde edilemeyeceği düşüncesinin hakim olduğu, yürütülen mücadelenin kazanan veya kaybeden bağlamında bir sonuç üretmeyeceği algısının güçlendiği “yenişememe durumu”nda daha ağırlıklı bir olasılık olacağı sonucuna varılabilir²². Varılan sonucu destekleyen bir örnek olması bakımından, Kuzey İrlanda sorununda, İngiliz hükümetlerinin İrlanda Kurtuluş Ordusu’nu (IRA) askeri anlamda yenemeyeceklerini

20 “Concepts of Terrorism: Analysis of the Rise, Decline, Trends and Risk”, *European Commission*, December 2008, s. 12, (<http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP3%20Del%205.pdf>), (Erişim Tarihi: 03.07.2013).

21 Paul Johnson, “The Cancer of Terrorism,” Benjamin Netanyahu, (der.), *Terrorism: How the West Can Win* (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1986).

22 William I. Zartman, “The Timing of Peace Initiatives: Stalemates and Ripe Moments”. John Darby ve Roger Mac Ginty (der.), *Contemporary Peacemaking: Conflict, Violence and Peace Processes*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003), ss. 19-20.

anladıkları andan itibaren, tarafların herkesin birarada yaşayabileceği bir çözüm önerisi üzerinde mesafe almaya başladıkları hatırlatmasını yapmak yeterli olacaktır²³.

Müzakere için tavır belirlenirken en az belirtilen iki değişken kadar önemli olabilecek bir başka husus da, tarafların sürece ve karşı tarafa duydukları güvenle ilintilidir. Öyle ki aralarında süregelen çatışma durumuna müzakere yöntemiyle çözüm aramanın meşru, kabul edilebilir ve kendileri için fayda üretecek bir süreç olduğu ya da olacağı düşüncesine ikna edilemeyen tarafların, müzakere aşamasına gelmeleri de oldukça zor bir ihtimaldir. Tarihsel süreçte devletler kadar terör örgütlerinin müzakereyi süregelen silahlı mücadelede karşı karşıya oldukları yenilgi riskini bertaraf edebilmek, kaybettikleri gücü yeniden kazanabilmek üzere bir oyalama taktiği veya zaman kazanma aracı olarak kullandığı çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Yine terör örgütlerinin kullandıkları yöntem olarak şiddetin değil, terör eylemleriyle varmak istedikleri esas hedefin uluslararası tanınırlılığını arttırmak, ona meşruiyet kazandırmak üzere müzakereye evet diyebildikleri vakidir. Ayrıca müzakere süreci ile birlikte medya ve kamuoyunun artan ilgisine konu olacağını hesaplayan örgüt yöneticileri, popülerlik, daha fazla meşruiyet ve yeni taraftar kazanma arzusuyla en azından görünürde müzakereye razı bir tavır sergileyebilecektir²⁴.

Muhtemel bir “evet” ya da hayır” yanıtının gerekçelerine gelince; devlet aktörlerinden terör örgütleriyle müzakere etme fikrine, stratejik ve politik anlamda riskli bir girişim olacağı düşüncesiyle karşı çıkanların, itirazlarını takip eden beş esas nokta üzerinde yükseltebileceklerini öngörmek mümkündür;

- *Müzakere, teröristi olduğu kadar yöntem olarak siyasi, ideolojik, dini vb. amaçlara ulaşmak üzere şiddet kullanmanın meşruiyetini tanıma anlamına gelebilir. Dolayısıyla, teröre ve teröristlere teslim*

23 Gary J. Schmitt, Talking to Terrorists: How and When, The Weekly Standard, 17 August 2009, American Enterprise Institute, (<http://www.aei.org/article/foreign-and-defense-policy/regional/europe/talking-to-terrorists-how-and-when/>), (Erişim Tarihi: 08.06.2013).

24 Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde barış antlaşmalarının defalarca ihlal edilip yeniden görüşmeler yapılması sözü edilen örneklerden yalnızca biridir.

Isabelle Duyvesteyn ve Bart Schuurman, “The Paradoxes of Negotiating with Terrorist and Insurgent Organisations”, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, Vol. 39, No. 4, November 2011, s. 677.

olma, terör eylemlerine prim verme algısına neden olabilecek ya da böyle bir algıyı besleyebilecek bir müzakere süreci, sürece taraf devletin inandırıcılığına ve caydırıcılığına yaptığı olumsuz etki nedeniyle, başka grupların teröre müracaat etmelerinin veya yeni terör eylemlerinin önünü açabilir²⁵.

- *Müzakere, sürece “evet” diyen devletin kamuoyunda “boyun eğme” veya “yenilgiyi kabullenme” gibi olumsuz çağrışımlara neden olabilir. Olumsuz çağrışımlar ise terörizmle mücadele sırasında başta insan unsuru olmak üzere kayda değer ekonomik, sosyal ve stratejik kayıplar vermiş ülkelerde çatışmacı-milliyetçi olguları ve grupları harekete geçirebilir. Bu durum da söz konusu devletin siyasi sisteminin istikrarsızlaştırabilir²⁶.*
- *Müzakere, uzun süredir devam ettirilen teröristle mücadele sürecinin getirdiği bazı kazanımları ortadan kaldırabilir. Şöyle ki, terör grubunun içerisinde yürütülen silahlı mücadelenin bir sonuca ulaşmayacağını düşünerek eylemlerine son verme ve belki de teslim olma eşiğine gelmiş örgüt elemanları müzakere sürecinin başlatılmasıyla aldıkları kararlarda değişikliğe gidebilirler. Benzer durum terör örgütüne yardım eden veya örgüte katılmayı düşünen insan grupları için de geçerlidir.*
- *Müzakere, barışçıl yollarla siyasi değişim tercihini ve hâlihazırda böyle bir tercihte bulunanların varlık zeminini çürütebilir²⁷.*
- *Müzakere terörizmi hukuk-dışı bir unsur haline getirmeye çalışan uluslararası çabaları baltalayabilir.*

Müzakereyi, süregelen çatışmayı sonlandırabilecek, hemen hemen tüm tarafları barışçıl bir çözüm etrafında toparlayabilecek bir süreç olarak savunanların “evet” deme gerekçeleri de şu beş esas başlık altında toplanabilir;

25 Martin Hughesa, “Terror and Negotiation”, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, Issue 1, 1990, s. 8.

Harmonie Toros, “We Don’t Negotiate With Terrorists!: Legitimacy and Complexity in Terrorist Conflicts”, *Security Dialogue*, Vol. 39, No. 4, August 2008, s. 407.

26 Peter R. Neumann, M.L. R. Smith, *The Strategy of Terrorism How it Works, and Why it Fails*, (London: Routledge, 2008), ss. 41-45.

27 Neumann, Peter R., 2007. ‘Negotiating with Terrorists’, *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 1, s. 128.

- Müzakere ile iletişim kanallarının açık olması taraflardan her ikisine de muhatabını etkileyebilme imkânı verecektir. Literatürde bu nokta “konuştuğunu öldüremezsın ilkesi” olarak da Vamık Volkan tarafından ortaya konulmuştur²⁸.
- Müzakere süregelen şiddeti tamamen sona erdirmese dahi, şiddetin artarak devam etmesine bir alternatif olabilir²⁹.
- Müzakere etme fikri salt böyle bir kararın karşı tarafın meşruiyetini tanıma anlamına gelebileceği kaygısıyla ret edilmemelidir. Çünkü müzakereyi kabul etmeme; terör örgütü mensupları, örgüte sempati duyanlar ve örgütün hedefindeki akılları-kalpleri kazanılması gereken insan gruplarınca, sorunu güç kullanma (silahlı mücadele) dışında bir yöntemle çözme imkanının olmadığı tarzında bir mesaj olarak algılanabilir³⁰. Bu da karşı karşıya olunan örgütün giderek radikalleşmesine ve geçmiştekilere göre tesiri daha büyük eylemlerin gerçekleştirilmesine neden olabilir³¹.
- Ortak insani çıkarlar çerçevesinde müzakere etme düşüncesi esas olarak “düşmanı severken yaptıklarından nefret etme” anlayışıyla gerçekleştirilebilir. Bu anlayış, müzakere sürecinde terör örgütü üyelerine şiddet içerikli eylemlerinin kabul edilemez olduğu uyarısı yapılırken, sırf insan olma keyfiyetleri nedeniyle kendilerinin muhatap alındığının hissettirilmesi olarak tanımlanabilir³². Tarif edilen şekliyle uygulandığında belirtilen anlayış örgütün özellikle alt kademelerinde ve örgüte yeni katılmış üyeleri arasında çözümlerin yaşanmasına yardımcı olabilir.

28 Vamık Volkan, “Büyük Grup Kimliği ve Şiddet”, *I. Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Sempozyumu*, 13 Kasım 2009.

29 Audrey Kurt *How Terrorism Ends Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, (Cronin Princeton: Princeton University Press, 2011), s. 62

30 Örneğin, GAL döneminde ETA örgütünün meşruiyeti devletin yürüttüğü terörle mücadele stratejisine dayandırılmıştı.

Jan Mansvelt Beck, *Territory and Terror: Conflicting Nationalisms in the Basque Country*, (London: Routledge, 2005), s. 185.

31 Gregory D. Miller, “Confronting Terrorisms: Group Motivation and Successful State Policies”, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 19, 2007, s. 332.

32 “*Negotiating with Terrorists: A Mediator’s Guide*”, International Institute for Applied Systems Analysis, (www.iiasa.ac.at/Admin/PUB/policy-briefs/pb06-web.pdf), (Erişim Tarihi: 08.07.2013).

- *Müzakere terörist grup içerisinde şiddeti onaylamayan muhalif grupları güçlendirerek yönetim kadrosunu daha barışçı bir çözümün kabullenilmesine zorlayabilir.*
- *Müzakereyi başlangıçta düşük seviyeli tutmak veya devlet-dışı aktörler eliyle yürütmek terörü ve teröristi meşrulaştırmayacağı gibi, sadece görüşmek karşı tarafa özel bir konum da sağlamayacaktır.*

Ortaya konulan lehte ve aleyhteki tüm gerekçeleri dikkate alarak, müzakere etme düşüncesinde olan devletlerin; bir taraftan şiddeti sona erdirmeye hedefiyle hareket ederken, diğer taraftan da böyle bir süreci tehlikeli bir öncül meydana getirmeyecek ve kendi siyasi sistemini istikrarsızlaştırmayacak bir şekilde yönetmeleri gerektiği sonucuna varılabilir.

Teröristle müzakere edilmeli mi-edilmemeli mi sorusunun tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan sonuçlarına bakıldığında da, birçok devletin terörle ya da terörizmle mücadele ederken, kendi kamuoyuna müzakereye şiddetle karşı çıkıyor görüntüsü verirken dahi, aslında bir şekilde terör örgütleriyle konuştuğu, görüştüğü, kısacası iletişim içerisinde olduğu görülebilir³³. Örneğin, İngiliz hükümeti İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun (IRA) 1991 yılında Başbakan'ın resmi konutuna neredeyse tüm Bakanlar Kurulu'nu yok edecek bir havan saldırısı gerçekleştirmesinin hemen ardından, örgütle gizli görüşmelere devam kararı alabilmiştir³⁴. Benzer şekilde, İspanya hükümeti 1998 yılında bir süpermarkete düzenlenen ve 21 müşterinin ölümüne neden olan saldırının üzerinden yaklaşık 6 ay geçer geçmez ETA ile görüşmelere başlamıştır³⁵. İsrail gibi uzunca bir süre hem kendi, hem de dünya kamuoyuna terörizme karşı kesinlikle "tavizsiz" olunacağı mesajını yitileyen bir devletin tavrı da farklı olmamıştır. Öyle ki, 1991 Madrid Konferansından, 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşmaları'na giden süreçte, Filistin Kurtuluş Ordusu (FKÖ) hem İsrail devletinin var olma

33 D. G., Pruitt, J., Bercovitch ve I.W. Zartman, "A Brief History of the Oslo Talks", *International Negotiation*, Vol. 2, No. 1997, ss. 177-182.

N. Mandela, *Long Walk to Freedom: The Autobiography of Nelson Mandela*, (New York: Little, Brown, 1994)

34 Peter R. Neumann, "Negotiating with Terrorists", Leonard Weinberg (der.), *Democratic Responses to Terrorism*, (New York: Routledge, 2008), s. 91.

35 Brian T. Bennett, *Understanding, Assessing, and Responding to Terrorism*, (Hoboken: John Wiley & Sons, Inc. 2007), s. 40.

hakkını tanımazken, hem de eylemlerine devam etme ısrarını sürdürürken, İsrail hükümeti tercihini gizli görüşmelerin devamından yana kullanmıştır³⁶.

1.2. Kiminle müzakere edilmeli?

Müzakere edip/etmeme konusunda olumlu bir tavır benimseyen devletlerin bir sonraki aşamada yanıtlamak zorunda oldukları öncelikli sorulardan bir diğeri de; çoğu zaman “muhataplık” olgusu bağlamında değerlendirilmesi gereken “kiminle müzakere edilmeli” sorusudur. Bu sorunun temelinde yatan gerekçe ise, terör örgütlerinin kuruluş felsefesi, hedef, örgütlenme ve idari yapı, eylem yapma yöntem ve araçları gibi pek çok açıdan birbirinden oldukça farklı özellikler sergileyebildikleri, dolayısıyla bu örgütlerin tümüyle başarılı bir müzakere süreci yürütebilmelerinin neredeyse imkansız olduğu anlayışıdır. İlgili tespitten hareketle, öncelikle hangi türden terör örgütlerinin iyi bir müzakere ortağı olabileceği belirlenmeli, özü itibarıyla subjektif bir tasarruf olan “iyi veya kötü” belirlenmesini doğru yapabilmek için de, terör örgütleri “rasyonel/irrasyonel”, “erkli/erksiz” ve “özerk/bağımlı” temelinde gruplandırılarak bir ayrıma tabi tutulmalıdır.

Rasyonel-İrrasyonel Terör Örgütleri:

Müzakere sürecinde ne türden bir örgütün “iyi” ya da “kötü” görüşme ortağı olacağı belirlenmesi, öncelikle muhatap alınması düşünülen örgütün rasyonel-irrasyonel düzleminde nereye konumlandırılacağı temel ölçütüne göre yapılabilir. Böyle bir tercihin gerekçesi ise, terörün tarihsel sürecinde irrasyonellere göre daha uzlaşmacı bir tavır takındıkları gözlemlenen rasyonel teröristlerin, bu bağlamda daha iyi görüşme ortağı olabilecekleri beklentisidir.

Ancak, rasyonel teröristlerin daha uzlaşmacı olabildikleri gözlemlenirken, onların olası bir müzakereye hayır demeyecekleri sonucunu çıkarmak her ne kadar doğru bir çözümlenme gibi görünse de, rasyonelliği tespit edecek olabildiğince objektif kriterler bulmadan bir anlam taşımayacaktır. Objektif kriter belirleme adına terör örgütlerinin hedef ve ideolojilerini irdelemenin mantıklı bir ilk adım olabileceği düşüncesinden hareketle, literatürde mutlak/geleneksel terörist (absolute-traditional

36 (http://en.wikipedia.org/wiki/Oslo_Accords), (Erişim Tarihi: 13.06.2013).

terrorist) ayrımı oldukça dikkat çekicidir³⁷.

Söz konusu ayrıma göre, geleneksel teröristler belirli bir coğrafik bölge ya da etnik toplum için otonomi talep etme gibi siyasi müzakerelere temel oluşturabilecek sınırlı, muayyen, değişime açık hedeflere sahip iken, mutlak teröristler hiç bir görüşme ve mütalaa zemini kabul etmemekte, kayıtsız, acil ve evrensel taleplerde bulunmakta, kendilerinden ve hedeflerinden daha üstün bir otoritenin varlığını da ret etmektedirler³⁸. Öyle ki mutlak teröristleri ne sınırlı bir siyasi değişimle, ne de taleplerinin kısmen kabulüyle tatmin etmek mümkün değildir. Zira, Frank Cilluffo ve Jack Tomarchio'nun ifadesiyle, mutlak teröristler “müzakere masasında bir yer edinmekten öte, masanın kendisini havaya uçurmak ve yerine yenisini getirmek” istemektedirler³⁹. Taviz mevhumu tanımayan, şiddeti siyasi taleplerin gerçekleştirilmesi için bir araç olmaktan çok, bir amaç olarak gören bu türden örgütlerle devletlerin müzakere etmesi oldukça zordur⁴⁰. Bu arada, hedeflerindeki sınırlılık ve rasyonellik, şiddeti bir amaç olmaktan çok bir araç olarak kabul etmeleri nedeniyle geleneksel teröristleri, kendilerine müzakere gibi şiddet-dışı bir araçla hedefe ulaşma fırsatı sunulduğunda, yapıcı birer muhatap, iyi bir görüşme ortağı olarak görmek mümkündür⁴¹.

Ortaya konulan ayrım bağlamında IRA'nın mücadele tarihine bakıldığında, aslında Kuzey ve Güney İrlanda'nın birleşmesi gerektiği tutkusundan hiç kimsenin vazgeçmediği, ancak 80'li yıllarla birlikte örgüt liderlerinin artık silahlı mücadelenin hedeflerine hizmet etmediği düşüncesiyle alternatif arayışlarına girdiği ve böylece İngiliz hükümeti ile müzakerelere başladığı gözlemlenebilir. Örnek skalasının diğer ucuna ise, rasyonellik düzleminin en dışına konumlandırılabilir “apocalyptic” (vahiysel) öğretiler üzerine kurulu örgütlere yer vermek müm-

37 Jeff Victoroff, “The Mind of the Terrorist”, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49, No. 1, February, 2005, ss. 3-42.

38 S. Simon ve D. Benjamin, “The Terror”, *Survival*, Vol. 43, No. 4, 2001, s. 5.

39 F.J. Cilluffo ve J.T. Tomarchio, “Responding to New Terrorist Threats”, *Orbis*, Vol. 42, No. 3, 1998, s. 441.

40 M. Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God*, (Berkeley CA: University of California Press, 2000), s. 217.

41 Robert A. Pape, *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, (New York: Random House, 2005), s. 94.

kündür⁴². Bu türden örgütler genelde kıyamet, vahiy, peygamberlik vb. gibi dini veya mistik öğelerin belirlediği bir çerçevenin içinde hap-solmuş, her türlü diyaloga karşı çıkan, düşünce ve muhakemeden çok öğretilerle yönlendirilen yapılarıyla tarif edilirler. Dolayısıyla apocalyptic örgütlerle muhtemel bir müzakere sürecinden başarıyla çıkmak bir yana, basit bir iletişim kanalının tesis edilip edilemeyeceği oldukça belirsizdir⁴³. Bu manada, Rusya’da dünyanın sonunun geldiğine inanan kıyamet günü mezhebi üyelerinin kendilerini bir mağaraya kapatarak her türlü görüşme talebini geri çevirdiklerini, örgüt üyelerinden bazıları hayatını kaybettiğinde dahi mağaranın dışına çıkma teklifini geri çevirdiklerini, olası bir polis müdahalesine karşı kendilerini havaya uçurma tehdidinde bulduklarını hatırlamak yeterli olacaktır⁴⁴.

Erkli-Erksiz

“İyi” ya da “kötü” ortak tanımlaması için kullanılabilir diğer bir unsur, muhatap konumundaki terör örgütü lider kadrosunun, örgütün tüm üyeleri genelinde ve eylem grupları özelinde etkin bir kontrole sahip olup olmamasıdır. Zira, şiddeti sona erdirip uzlaşmaya zemin hazırlayan antlaşmaların imzalanması hem zaman alan, hem de içerdiği taviz olgusu nedeniyle sıkıntılı bir süreçtir. Bu süreçte, taraflardan herhangi birinin üzerinde görüşülüp anlaşmaya varılan şartlara uymaması, müzakereleri kesintiye uğratan ve zaman zaman müzakere masasına geri dönüşü engelleyen bir unsur olarak ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, devletler muhatap aldıkları örgütün üst yöneticilerinin, gerek karşılıklı görüşmeler sırasında, gerekse görüşmelerle karara bağlanan koşullara uyulması sürecinde örgüt üzerinde yeterli erke sahip olmalarını bekler⁴⁵. Öyle ki, örgüt ve eylem gruplarının tümü üzerinde değilse de, en

42 Jerrold Post, “Differentiating the Threats of Chemical and Biological Weapons: Motivations and Constraints”, *Peace and Conflict*, Vol. 8, No. 3, September 2002, ss. 187–200.

43 Gregory D. Miller, “Confronting Terrorisms: Group Motivation and Successful State Policies”, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 19, 2007, ss. 341-342.

44 “Russian Doomsday Cult Siege Ends”, (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7404318.stm>), (Erişim Tarihi: 19.06.2013).

45 Audrey Kurth Cronin, “When Should We Talk to Terrorists?”, *The United States Institute of Peace*, Special Report 240, May 2010, ss. 6-7, (<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/28784/1/When%20Should%20We%20Talk%20to%20Terrorists.pdf?1>), (Erişim Tarihi: 10.07.2013)

azından geneli üzerinde etkin bir kontrolün sağlanamaması, müzakere sürecinde kabul edilen anlaşma koşullarının, mümkün olan en yüksek oranda kabul görüp uygulanmasını engelleyebilir.

Konunun daha net anlaşılabilmesi bakımından, İngiltere ile IRA arasında 80’li yılların sonu ile 90’ların başı arasında yaşanan gelişmeleri hatırlamak yararlı olacaktır. Barış görüşmelerinin devam ettiği bu dönemde, IRA’nın karar alma organı Askeri Konsey, yaklaşan seçimleri de dikkate alarak örgüt operasyonlarının kısıtlanması yönünde bir direktif kabul etmiştir. Örgütün siyasal kanat temsilcisi Gerry Adams’a ve sürdürülen müzakere sürecine genel manada şüpheyle yaklaşan, çoğu Kuzey İrlanda’nın kırsal alanlarında yerleşik birliklerse, bu direktife uymama kararlılığındadır. Örgütün tepesiyle eylem grupları arasında ortaya çıkan görüş ayrılığı zamanla oldukça kritik bir noktaya ulaşmıştır. Öyle ki, şayet üst yönetim kadroları otoritelerinin tanınması konusunda ısrarcılığını sürdürseydi, örgüt içerisinde, özellikle de çözüme yaklaşılan bir süreçte, bölünmeler yaşanması içten bile değildi. Ancak karşı karşıya oldukları çıkmazın farkına varan örgüt yöneticileri kararlarında ısrarcı olmamış, çeşitli yanıtma ve korkutma metotları kullanarak örgüt içi bütünlüğü sağlama yoluna gitmişlerdir. Aynı dönemde, protestan grup liderleri barışa gönülden inanmalarına rağmen, örgütleri üzerinde tam bir kontrol tesis edemedikleri için taahhütlerini yerine getirememiştir⁴⁶.

Özerk-Bağımlı

“İyi” ya da “kötü” ortak tanımlaması için belirleyici son unsur, muhatap alınan terör örgütünün tek başına karar alıp uygulama yetisine sahip olup olmadığıdır. Esas olarak bu unsur daha çok terör örgütlerinin varlıklarını sürdürebilmek, eylem gerçekleştirme yeteneklerini devam ettirebilmek üzere başka bir aktöre, çoğunlukla da sponsor bir devlete ne derece bağımlı olduğu konusuyla ilintilidir. Zira, örgütlerin kendisini destekleyen devlet(ler)in rızasını almadan bir hareket tarzı benimseyemeyeceği, aynı devlet(ler)in onayı olmadan bir karar alıp uygulayamayacağı anlaşılırsa, müzakerenin tarafı konumundaki devlet müzakere sürecinin mevcut şekliyle gereksiz olduğuna kanaat getirerek doğrudan sponsor devleti muhatap almayı tercih edebilir. Dola-

46 Peter R. Neumann, “Negotiating with Terrorists”, Leonard Weinberg (der.), *Democratic Responses to Terrorism*, (New York: Routledge, 2008), s. 93.

yısıyla, iyi bir müzakere ortağı olma iddasındaki örgütlerin öncelikle süreci kendi başlarına yürütebilecekleri, müzakere sonuçlarını kabul ettirebilecek özerkliğe sahip olduklarını şüphe götürmeyecek şekilde ispat etmeleri gerekir.

Yapılan tespiti somutlaştırmak bakımından, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile Filistin Halk Kurtuluş Cephesi arasında ortaya çıkan önemli bir farklılığa dikkati çekmek mümkündür. Şöyle ki, FKÖ geçmişinde her ne kadar farklı devletlerden destek alsa da, örgüt iç yönetiminde, karar alma sürecinde ve alınan kararların uygulanmasında sergilediği özerk tutumu nedeniyle müzakere edilebilecek bir siyasi aktör olarak algılanmıştır. Diğer yandan FHKC Suriye'nin kontrolü ve gözetiminde kalarak bu ülkenin uzantısı bir örgüt kimliğinden kurtulamamış, dolayısıyla gerçekçi bir muhatap ve iyi bir görüşme ortağı olarak kabul edilmemiştir⁴⁷.

1.3. Ne zaman Müzakere Edilmeli?

Bu soru, müzakereyi pek çok olumlu sonuç üretebilen bir süreç olarak tanımlamayan birine sorulmuş olsa, verilecek yanıt büyük bir olasılıkla “hemen” ya da “her zaman” olurdu. Aynı kişiye bir kez de verilen yanıtın belirlenmesinde esas alınan unsurun ne olduğu sorulsa, alınacak karşılık yine büyük bir olasılıkla müzakerenin zamanlamasından çok, müzakere sürecinin ortaya çıkaracağı muhtemel faydalar üzerinde odaklanacaktır. Ancak, müzakerenin fayda ürettiği ya da üretebileceği tespiti, bu faydanın sürecin her aşamasında elde edilebilebilir olduğu anlamına gelmez. Hem müzakere gibi özünde iletişim ve çok boyutluluk barındıran hemen hemen her türlü insani ve toplumsal olgunun başarılı sonuçlar üretebilmesi için zamanlama kilit bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, zamanlaması yapılmadan başlanan bir müzakere süreci, hakkında beslenen her türlü iyi niyete rağmen, yalnızca uygun koşulların oluşmaması ya da sağlanamaması nedeniyle başarısız bir girişim olarak kalabilir.

Başarılı bir müzakere için zamanlamanın kritik öneme haiz bir unsur olabileceği tespitinin ardından, “en uygun zaman” belirlenmesi için öncelikle hangi şart ve koşullarda müzakere etmenin akılcı bir tercih

47 Peter R. Neumann, “Negotiating with Terrorists”, *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 1, January-February 2007, s. 132.

olmayacağı sorusu üzerinde durulabilir. İlgili bağlamda, terörizmle mücadelenin teröristle silahlı mücadele boyutunda belirli bir mesafe almadan başlatılacak bir girişim, neden müzakere edilmemeli sorusu yanıtlanırken ortaya konulan olumsuzluklara yol açabilecektir. Söz konusu mesafenin ne olabileceğini kesin çizgilerle tarif etmek zor olsa da, bunun en azından terör örgütünün süregelen silahlı mücadelede güvenlik güçleri karşısında geri adım atmak zorunda kaldığı bir aralıktan başlayabileceğini söylemek mümkündür. Daha net bir ifadeyle, terör örgütlerinin hedeflerine ulaşmada şiddetin gerekli ve yeterli bir araç olduğunu düşündükleri bir zaman diliminde müzakere girişiminde bulunmak çok da rasyonel bir karar olmayacaktır. Zira, aksi bir durumda müzakereye evet diyen bir devlet boyun eğen veya yenilgiyi kabul eden taraf olarak algımlanabilecek, böylece müzakere ile elde etmeyi umduğu tüm fayda ve avantajları hemen en başta kaybedebilecektir.

Başarılı bir müzakere için sürece ne zaman başlanması gerektiğine işaret eden “öyleyse, peki ne zaman?” sorusuna literatür içerisinde geliştirilen belki de en belirgin yanıt; “terör örgütünün amaçlarını gerçekleştirmede şiddetin ne kadar faydalı olduğunu sorgulamaya başladığı, ancak tam anlamıyla yenilgiyi kabullenmediği stratejik bir zaman diliminde” şeklindedir. Ortaya konulan yanıtta birden fazla çıkarsama yapmak mümkün olduğu gibi, bunlardan ilki örgütün şiddeti sorgulamaya başladığı an’a ilişkindir. Öyle ki terör örgütleri şiddet sorgulamasını pek çok kez, oldukça uzun bir zaman dilimine yayılan silahlı mücadelenin, verilen önemli kayıplara ve katlanılan onca fedakarlığa rağmen kabul edilebilir bir sonuca, yani en başta konulan hedeflere ulaşamadığını anladıkları ya da mücadeleyi kaybetme noktasına geldiklerini düşündükleri bir anda yaparlar⁴⁸. Aynı ifadeden yapılabilecek diğer bir çıkarsama, devletlerin müzakere sürecini başlatmak üzere örgütün yenilgiyi kabullendiği ana kadar beklememeleri gerektiğine ilişkindir. Aslında en basit şekliyle devletlere “neredeyse teslim aşamasına gelmiş bir örgütle müzakere edin” telkininde bulunma anlamına gelebilecek bu ifade ilk bakışta bir tezat gibi algılanabilir. Ancak terörist kimliği;

- “uğrunda her türlü dünya zevkinden vazgeçtiği davasının tam

48 Bruce Hoffman and Gordon H. McCormick, “Terrorism, Signalling, and Suicide Attack”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 27, No. 4, July 2004, s. 252.

anlamıyla yenilgiye uğratılmasını kabullenmekte zorlanan fertler olarak” yeniden tanımlanır,

- “bazı örgütlerin tamamen yok olma riski karşısında, şiddet unsuru artırılmış son bir eylemle ayakta kalma düşüncesine kapılabilecekleri, bu bağlamda kitle imha silahları da dâhil olmak üzere her türlü şiddet unsurunu eylem amaçlı kullanabilecekleri” dikkate alınırsa,

durum değişecektir⁴⁹. Buradan hareketle, müzakere teklifinin örgüt içerisinde ifade edilen türde eğilimlerin gelişmesine izin verilmeden yapılması akılcı bir tercih olacaktır.

Zamanlama konusuyla ilgili diğer bir nokta, devletlerin müzakereler için muhatap aldıkları örgüt içerisinde tam bir fikir birliği tesis edilmeye dek bekleme lüksüne sahip olmadıkları, ancak aynı yapı içerisinde en azından dengenin barış yanlıları lehine dönmesini beklemeden yapılacak bir müzakere girişiminin başarısızlıkla sonuçlanma ihtimalinin yüksek olacaktır. Örgüt içerisinde dengelerin müzakerelere uygun hale gelip gelmediğini tespit edebilmenin en basit yolu ise, örgütün organizasyon yapısı ve yönetimiyle ilgili toplanan istihbarat bilgilerinden elde edilebilecektir. Bu bağlamda, terörist grubun süresiz ateşkes ilan etmesi, müzakere etme niyetinin belki de en somut göstergesi olacaktır⁵⁰.

Devlet aktörlerinin özellikle resmi müzakerelere süresiz ateşkes ilan edilmesinin ardından başlamaları “gönülleri ve kafaları” kazanılması gereken toplum içerisinde olası birçok endişeyi de izale edebilecektir. Öyle ki ateşkes ilanı öncelikle terör örgütünün niyetinde ciddi olduğunu tesis ederek, müzakereye taraf hükümetin yürütülecek sürece ve sonuçlarına güven duyabileceğini ortaya koyar. Ayrıca, kamuoyu önünde verilen vaatler, ateşkesi sona erdiren tarafın başta kınanma olmak üzere güven kaybına uğrama ile cezalandırılacağı bilinciyle kolayca çığnenemeyecektir. Böylece, taraflar sırf müzakerelere başlanması tek-

49 Max Abrahms, “What Terrorists Really Want Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy”, *International Security*, Vol. 32, No. 4, Spring 2008, s. 102.

50 1980’li yıllarda İspanyol hükümeti müzakereler için önce ETA örgütünün ateşkes ilan etmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Joanne Crawford Clark, *Negotiating with ETA: Obstacles to Peace in the Basque Country, 1975–1988*, (Reno: University of Nevada Press, 1990), s. 234.

lifine olumlu yanıt verdiği gerekçesiyle eleştirilmekten kurtulabilecek ve böylece taban kaybetme riskini kısmen de olsa izale edebilecektir.

Müzakerelere süresiz ateşkes ilanıyla başlamak aynı zamanda, terör örgütüne ve şiddeti siyasi amaçlar için kullanmayı düşünen diğer gruplara, şiddete başvurulduğu sürece karar alma mekanizmasına etki edilmesine izin verilmeyeceği mesajını verecektir. Yine ateşkes ilanı taraflar arasındaki çatışmanın müzakere gibi demokratik bir yöntemle çözülebileceği algısını güçlendirerek, tarihsel bir fırsatın dolayısıyla kaçırılmaması gerektiği fikrini telkin edebilecektir.

Zamanlama olgusunun devletlere bakan yönüne gelince, dikkat edilmesi gereken belki de en önemli husus müzakereler devam ederken sürece taraf devletin, hususen devlet erkini temsil etme pozisyonundaki hükümet(ler)in meşruiyet bağlamında her hangi bir sorun yaşamamalarıdır⁵¹. Henüz sonuçlanmış bir seçimin ardından, yüksek bir oy oranı ve güçlü bir toplumsal desteği arkasına alarak iktidara gelen hükümetlerin pazarlık etme ve terör örgütünden taviz alma açısından avantajlı bir konumda olacağını söylemek mümkündür. Aksi takdirde, siyasal iktidar veya devlet içerisinde ortaya çıkması muhtemel bir bölünme ya da fikir ayrılığı, terör örgütü tarafından manipüle edilebileceği gibi, müzakerelerin süruncemede bırakılması, sözlerin tutulmaması ya da taviz verilmek istenmemesi türünde davranışlara neden olabilecektir. Daha net bir ifadeyle, terör örgütü müzakerelerden elde edeceği faydayı arttırmak bakımından muhatabındaki zayıflığı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyecektir.

1.4. Nasıl Müzakere Etmeli?

En ideal koşullarda başlatılıp sürdürülen müzakere süreçlerinin bile başarıyla sonuçlanacağı hakkında bir kesinlik yoktur. Konuşmaya ve barışa hazır, kendi içinde yapısal bütünlüğünü sağlamış, üzerinde anlaşılan koşulları herkese kabul ettirebilecek kararlılık ve otonomiye sahip örgütlerle yürütülen süreçler dahi, başta başarısızlık olmak üzere birçok olumsuz riski beraberinde taşır. Başarıya veya çözüme giden mutlak bir müzakere süreci olamayacağına göre, devletlerin cesaretli ama aynı zamanda temkinli bir tavır geliştirmeleri yerinde olacaktır.

51 J.B., Alterman, "How Terrorism Ends: Special Report", No. 48, (Washington, D.C.: United States Institute of Peace, 1999), s. 1.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli ölçüt devletlerin müzakerelerin kendi güvenliklerine ve güvenilirliklerine zarar vermemesi olmalıdır⁵². Öyleyse süreci ortaya çıkarabileceği olumlu ya da olumsuz sonuçlarına takılmadan elde edilebilecek faydayı maksimize, zararları da olabildiğince minimize ederek yönetebilmek gerekir.

Devletler kadar terör örgütlerinin müzakere sürecinin ortaya çıkarabileceği fayda-zarar dengesini yönetebilmesine imkan veren belki de en etkili yöntem, tarafların müzakere aşamasına gelmeden aralarında sürece ilişkin kapı-arkası ifadesiyle tanımlanabilecek bir dizi doğrudan ya da dolaylı gizli görüşme yapmalarıdır. Gizlilik niteliğiyle kolayca ret edilebilen bu görüşmeler sırasında taraflar ileride sorun teşkil edebilecek her türlü konuyu detaylandırabileceği gibi, ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuz gelişmelere karşı ne tür önlemler alınabileceği veya çözümler üretilebileceği kararlaştırılabilir⁵³. Böylece müzakereler öncesinde endişeler izale edilebilecek, taraflar arasında güven tesisi için önemli bir adım atılabilecek, taviz gibi oldukça sorunlu alanda birlikte hareke etme alışkanlığı kazanılabilecektir⁵⁴. Hem gizli görüşmeler için ateşkes bir zorunluluk olmadığı gibi, verilen sözlerden geri dönme de itibar kaybına yol açma riski taşımayacaktır.

Müzakerelerin içeriğine ve süreç devam ederken ele alınan konular boyutuna gelince, uyarı niteliğinde bilinmesi gereken belki de en önemli husus, her terör sorununun ilgili olduğu tarafların öznel durumuna göre

52 1970'in ikinci yarısından itibaren Kuzey İrlanda'da süregelen terör eylemlerine karşı yalnızca reaksiyon göstererek terörle mücadele edilemeyeceğinin farkına varan dönemin İngiliz hükümeti, bir taraftan kapsamlı bir siyaset ve güvenlik stratejisi geliştirme, diğer taraftan da IRA ile müzakere etme sürecine girmiştir. Geliştirilen yeni stratejinin bir parçası olarak her ne kadar güvenlik güçlerinin sokaktaki varlığında bir azaltmaya gidilse de, bu tutum IRA mensuplarına karşı yeniden eğitilen polisle önce-güvenlik anlayışı kapsamında etkin ve kıyasıya bir mücadeleye girilmesine engel olmamıştır.

Gary J. Schmitt, Talking to Terrorists: How and When, *The Weekly Standard*, 17 August 2009, American Enterprise Institute, (<http://www.aei.org/article/foreign-and-defense-policy/regional/europe/talking-to-terrorists-how-and-when/>), (Erişim Tarihi: 08.05.2013).

53 Dean G. Pruitt, "Negotiation with Terrorists," *International Negotiation*, Vol. 11, 2006, ss. 381-383.

54 St. John Wanis, "A Back Channel Diplomacy: Implications for Practice and Theory", Talk given at the 17th Annual Conference of the International Association for Conflict Management, Pittsburgh, PA, 8 June 2004, (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=602042), (Erişim Tarihi: 11.07.2013).

farklılık göstereceği, dolayısıyla genel bir tanımlamaya uygun düşmeyebileceğidir. Yine de bugüne dek ortaya çıkan müzakere örneklerinde, konu bakımından yoğunlaşmanın esas olarak terör örgütlerin siyasi talepleri ile örgüt mensuplarının gelecekteki durumları üzerinde yaşandığı gözlemlenebilir⁵⁵. Bu tespitten hareketle, müzakerelerin uygulamada başarısı sınanmış bir yöntem olarak, her iki konu alanının birbirinden ayrı tutulduğu, ancak birbirine paralel götürüldüğü bir süreçte devam ettirilmesi daha akılcı olacaktır. Zira bu yöntem, taraflardan birinin herhangi bir konu alanına ilişkin yaptığı talep ya da vermesi gereken taviz nedeniyle ortaya çıkabilecek tıkanıklığın, diğer konu alanından fayda veya çıkar aktarımı ile aşılmasına imkan vererek, müzakerelerin devamını sağlayabilir.

Bu arada, devletlerin terör örgütü üyelerinin gelecekteki durumlarını doğrudan görüşme konusu yapmayı kabul edebilecekleri beklenebilirse de, hiç bir saygın devletin şiddeti ret ettiği bir noktada dahi, kendisine karşı gelen bir terör örgütünün ne hukuk alanında, ne de öznel manada anayasada yapısal bir değişikliğe gitme anlamına gelebilecek bir dizi siyasi talebini kabul etmeye zorlanamayacağı açıktır. Örgütlerin de siyasal taleplerini müzakere masasına getirip görüşme fırsatı elde edemeyecekleri koşullarda sürecin devamından yana olmayacağı, bu durumun da aslında müzakereyi sekteye uğratan bir ikilem meydana getirdiği doğrudur. Yine de böyle bir ikilemi bir taraftan terör örgütü üyelerinin geleceği hakkında kısmi tavizler vererek, diğer taraftan da siyasal talepleri daha fazla paydaşın temsil edildiği geniş bir demokratik yelpazede değerlendirilme sözü vererek aşmak mümkündür. Söz konusu yöntemle, siyasi alanda verilen tavizler bir zorlamanın sonucu olarak değil de, genişletilmiş bir demokratik açılımı arzulayan devletin kendi kararı şeklinde sunulabilecektir.

Diğer taraftan, müzakere süreci ile birlikte terör örgütünün ülke-içi siyasetin ve demokratik işleyişin bir parçası yapılması, aynı örgütün sıkı sıkıya bağlı olduğu politik hedeflerin toplum yargısına açılması anlamına gelecektir. Seçim yarışına katılım izni verilen örgüt de zamanla hedeflerini kendini anlatarak, destek arayışına girerek ve belki de en önemlisi değişik koalisyonlar kurarak gerçekleştirme yolunu seçecek,

55 Peter R. Neumann, "Negotiating with Terrorists", Leonard Weinberg (der.), *Democratic Responses to Terrorism*, (New York: Routledge, 2008), s. 97.

böylece en nihayetinde taviz verme yöntemini öğrenecektir. Diğer bir ifadeyle, siyasal sürecin doğasında var olan denetim, denge, onay ve meşruiyet filtrelemesi, örgütün hedefleri ve ideolojisindeki sivrilikleri ortadan kaldırmak suretiyle müzakerelerin en başında bulunduğu konumdan daha makul bir çizgiye gelmesine neden olabilecektir⁵⁶. Şiddet kullanımından konvansiyonel siyasete geçişte IRA'nın yaşadıklarını bu noktanın daha iyi anlaşılması bakımından ilgi çekici bir örnek olarak değerlendirmek mümkündür. Siyasi kanadın temsilcisi olan Gerry Adams siyasi partilerle diyaloga girildiği süreçte, "Kuzey İrlanda'daki sorunun bir milliyetçiliğin diğerinin üzerine tahakküm ettirilmesinin ötesinde daha kompleks bir çözümü gerektirdiğini" ifade etmiştir. Ayrıca geliştirilen diyalog örgütün kaynaklarını silahlı mücadeleden seçmen kazanımına yönlendirmesine neden olmuştur⁵⁷.

Müzakere sürecinde ortaya çıkması muhtemel sorunların kaynağının tek başına terör örgütü olabileceğini de düşünmemek gerekir. Zira müzakere kararı alan hükümetlerin iç-siyaset dengelerini gözetmek gibi bir yükümlülükleri de vardır. Öyle ki pek çok hükümet müzakereye hem terör örgütüyle mücadelede eden devlet-erkine bağlı kurumları, hem de siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları gibi ülkenin kamuoyunu oluşturan ve şekillendiren unsurları yanına alarak başlamayı arzu eder. Ancak, gerçek hayatta durum genelde böyle değildir ve muhalefet her hususta olduğu gibi müzakere konusunda da ikna edilmelidir. Özellikle muhalif partiler, müzakere sürecini hükümeti zor durumda bırakmak ya da en azından kendi siyasi çıkarlarını ilerletmek üzere kullanma niyetine girebilirler. Belirtilen maksatla muhalif partilerin, müzakerelere ancak terörist grubun tamamen tasfiye edilmesi işleminin ardından başlanabileceği gibi, toplum nezdinde popüler bir savı gündeme getirebildiği görülebilir.

Neredeyse hiçbir terör örgütünün müzakerelere başlamadan olası bir tasfiye talebini kabul etmeyeceği düşünülürse, muhalefetin esasen sürecin en başında ikna edilmesinin akılcı bir tavır olacaktır. Hem muhalefetin ikna edilemediği, dolayısıyla müzakerelere hiç dahil olma-

56 Quan Li, "Does Democracy Promote or Reduce Transnational Terrorist Incidents?" *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 49 No. 2, April 2005, s. 281.

57 Peter R. Neumann, "Negotiating with Terrorists", Leonard Weinberg (der.), *Democratic Responses to Terrorism*, (New York: Routledge, 2008), s. 97.

dığı bir sürecin ortaya çıkaracağı sonucun ne kadar meşru olabileceği oldukça tartışmalıdır. Yine de muhalefeti uzunca bir süredir beklenen barışın tesisi için tarihi bir fırsatın kaçırılmaması gerektiği telkinleriyle ikna etmek mümkün olabilir. Muhalefetin gerçek manada ağırlığını müzakere yönünde kullandığı an ise, süreç içerisinde başarılı sonuçların gelmeye başladığı ve bundan pay alma konusunda herkesin acele ettiği bir aralıkta ortaya çıkabilir.

Müzakere sürecine risk teşkil edebilecek bir başka husus da, terör örgütü mensuplarının düzenli bir şekilde tasfiye edilmeleri işlemi sırasında ortaya çıkabilir. Öyle ki, örgüt içerisinde müzakere süreciyle varılmak istenen en son nokta olarak, tesis edilecek barış ortamının en fazla etkileme durumunda olduğu gruplar, yani şahinler tasviye sürecinin hem örgütün, hem de hedeflerinin sonunu getireceği gibi bir iddayı gündeme getirebilir. İlgili bağlamda, müzakereye taraf devletin, tasviye işlemlerinin siyasal alanda yapılması kararlaştırılan değişikliklerden önce bitirilmesi hususunda ısrarcı olması, ancak belirtilen türden iddialara haklı bir zemin hazırlayacaktır. Bu durumda, tasfiye sürecinin öncelikle halledilmesi teklifi kabul edilse dahi, karşılık olarak silahlı mücadeleye karışın, karışmasın tüm örgüt üyelerine yönelik “genel ya da kısmi af” türü düzenlemelerin yapılması talep edilebilecektir.

Müzakerenin devlete bakan yönüne gelince, hükümetin tasfiyenin ön şartı olarak talep edilen düzenlemeleri muhalefete ve kendi halkına anlatmakta oldukça zorlanabileceği açıktır. Özellikle de örgüt mensupları arasından kanlı eylemlere katılmış olanlar hakkında önemli tartışmaların yaşanacağı kuvvetle muhtemeldir. Ancak, tüm zorluklarına rağmen hükümetin tasfiye konusunda gerekli düzenlemeleri yapması, terör örgütü içerisinde barış yanlılarının elini güçlendirirken, muhaliflerin tekrar şiddete geri dönme konusunda ısrarcı olmalarının meşruiyetini ortadan kaldıracaktır. Müzakere olgusunun tarihsel sürecinde hükümetler geleneksel olarak bu zorluğu af gibi düzenlemeleri, siyasal taleplerin makul ölçülere çekilmesine bağlayarak aşma çabasında olmuşlardır. Böyle bir tutum da hedef topluma, uzun süredir özlem duyulan barış için zor fakat gerekli adımlar atılıyor, “yani iyileşmek için acı ilaç içiliyor” tarzı bir söylemle açıklanabilir.

Müzakere sürecine ilişkin ortaya çıkabilecek muhtemel riskleri, tıkanıklıkları ve sıkıntıları gidermek veya aşılabilirlik adına arabulucu, uz-

laştırıcı, bağdaştırıcı ya da dış-garantör sıfatıyla müzakereye dahil olan aktörlerin, sürece yapabilecekleri olumlu katkıları da gözden kaçırmamak gerekir. Söz konusu aktörler, bireyler, devlet veya örgüt kimliği taşıyanlar arasından seçilebileceği gibi, yapabilecekleri olası katkılar arasında; henüz resmi müzakereler başlamadan taraflar arasında mesaj trafiğine imkan sağlamak, karşılıklı iletişim kanalları tesis etmek, müzakere sürecinde ele alınacak konuları ve çözüm önerilerini belirleyip sınıflandırmak, tavizleri koordine etmek, güven-arttırıcı önlemler tespit ve teklif etmek, tarafları aynı anda müzakere masasına getirmek gibi pek çok konu sayılabilir⁵⁸. Yalnız, aktör sayısının birden fazla olduğu durumlarda, özellikle de söz konusu aktör(ler) terör örgütü adına konuşmaya başlamışsa, müzakere sürecinin olumsuz yönde etkilenmesi, dolayısıyla barış çabalarının baltalanması söz konusu olabilir⁵⁹.

Dış-etken konusunu irdelerken, terör örgütlerinin silahlanma, örgüt elemanı ve sempatzan kazanma, ekonomik destek bulma gibi pek çok konuda başka devletlere bağımlı oldukları gerçeğinden hareketle, taraf devletin müzakere öncesinde makro düzeydeki dengeleri gözetmenin kendi yararına olacağını unutmaması gerekir⁶⁰. Zira, örgütün eylemleri üzerinden, terörün odağındaki devletle çatışma ya da savaşma niyeti taşıyan bir aktörün tavır değişikliğine ikna edilmeden başlatılacak bir müzakere sürecinin, başarı şansının yüksek olacağını düşünmek zordur, özellikle de söz konusu aktör uluslararası sistem içerisinde başat güç konumundaysa.

Diğer taraftan, terörizmle mücadele sürecinde olduğu gibi, müzakere-

58 Pruitt, D. G. (2000) "The Tactics of Third-party Intervention." *Orbis* 44: 245–254.

S. Touval ve I.W. Zartman, *International Mediation in Theory and Practice*, (Boulder, CO: Westview, 1985)

Audrey Kurth Cronin, "When Should We Talk to Terrorists?", *The United States Institute of Peace*, Special Report 240, May 2010, s. 9, (<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/28784/1/When%20Should%20We%20Talk%20to%20Terrorists.pdf?1>), (Erişim Tarihi: 10.07.2013)

59 Chester Crocker, Fen Osler Hampson ve Pamela Aall, *Herding Cats: Multiparty Mediation in a Complex World*, (Washington: United States Institute of Peace, 1999, s. 4.

60 Carola Dietze, "Why Do Terrorists Stop?: Terrorism and Counterterrorism in Global Comparison", Conference at the German Historical Institute, 5-7 June 2008, H-Net, Clio-online,

(<http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=2416&view=pdf>), (Erişim Tarihi: 02.07.2013).

lerin yürütülmesi sırasında da medyanın kritik bir rolü olduğu hatırd tutulmalıdır. İlgili noktadan, demokrasilerde bile genelde birkaç büyük girişimcinin elinde olan medya, hükümetlerin isteği ya da gerekli beceriyi gösterebilmeleri neticesinde terör veya müzakere haberlerinin yayınlanması konusunda sağduyulu davranmaya ikna edilebilirler. Müzakereler sırasında barış, sabır, çözüm gibi makul kabul sayılabilecek olgulara yapılacak vurgular, akılları ve gönülleri kazanılması gereken toplumun medya aracılığıyla hükümetin en yakın destekçisi, uygun zaman ve koşulda terör örgütünü zorlayan bir unsur haline gelmesi sağlanabilir. Medya kendi iradesiyle kontrollü ve sağduyulu davranmaya ikna edilemezse, daha da kötüsü terör örgütü içerisinde çatışmacı unsurların manipülasyonuna açık hale gelirse, her an müzakereleri sekteye uğratabilecek olumsuz bir araca dönüşebilir⁶¹.

Son olarak, müzakereye taraf devletlerin alabileceği belki de en temel önlem, sürece ilişkin hemen hemen herşeyin hesaplanıp planlandığı, alternatif stratejilerin geliştirildiği ve süprizlerin olabildiğince sınırlandırıldığı, detaylı bir yol haritası hazır etmektir. Süreç boyunca devlet erkinin neyin, neden ve nasıl yapılması gerektiği konusunda bilinçli ve kararlı hareket ediyor bir görüntü ortaya koyması, muhatabını dikkatli davranmaya zorlayacağı gibi, kendi halkına da güven telkin edecektir. Söz konusu güven sayesinde de nerdeyse her türlü pazarlığın, tavizin ve fedakarlığın olası toplumsal yansımaları kolayca atlatılabilecektir.

2. Açılımdan Demokratik Çözüm Sürecine Türkiye’de Müzakere

En basit tanımıyla, kaynağını geçmişten günümüze taşınan ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel vb. değişik sorunlardan alan, aynı sorunların neden olduğu huzursuzluk ve memnuiyetsizlik ortamından beslenen, günün siyasi koşullarına bağlı olarak “Doğu Sorunu”, “Güneydoğu Sorunu”, “Terör Sorunu”, “Kürt Sorunu” vb. isimlerle anılan, 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren de silahlı çatışma boyutuna taşınan PKK odaklı siyasal şiddetin sonlandırılması adına bir süredir yoğun çabalar harcanmaktadır. 1991 yılına dek bu çabalar sorunun ağırlıklı olarak bir asayiş ve güvenlik sorunu olarak değerlendirildiği “konvansiyonel askeri strateji”, bu tarihten itibaren 1999’a kadar “kontra-terör

61 Terörle mücadelede medyanın rolü için daha detaylı bilgi için bakınız;

Brigitte Nacos, *Mass-mediated Terrorism: The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism*, (Oxford: Rowman and Littlefield, 2002).

stratejisi”, daha sonra da “terörizmle mücadele stratejisi” çerçevesinde şekillenmiştir⁶².

Yaklaşık 30 yıllık süreçte 40 binin üzerinde insanın ölümüne, 150-400 milyar dolar aralığında bir ekonomik maliyete, bölge insanının onlarca yıl olağandışı bir yönetim sistemi altında yaşamasına neden olan sorunun barışçıl çözümü için de, Turgut Özal başta olmak üzere, aralarında Başbakan ve Cumhurbaşkanı’larının da bulunduğu pek çok kimse, ivedi ve cesaretli adımlar atılması gerektiğine işaret etmişlerdir⁶³. Ancak, toplumun büyük bir bölümünün hislerini yansıtan bu uyarılar hemen karşılık bulmamış, sorunun barışçıl çözümü için kapsamlı bir girişim başlatılması umutları ertelenmek durumunda kalmıştır.

Söz konusu erteleme, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) Kasım 2002 seçimlerinin ardından tek başına iktidara gelip, Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik müzakerelerine başlanabilmesi için Kopenhag Siyasi Kriterleri kapsamında bir dizi reform gerçekleştirilmesine devam etmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Ankara’da aydınlarla görüşmesinin ardından, Kürt sorununun varlığını kabul eden, geçmişle yüzleşmeye, sorunu daha çok demokrasi, vatandaşlık hukuku ve refahla çözmeye yönelik sözler sarfetmesi de, barışçıl çözüme dönük umutları iyice arttırmıştır⁶⁴. Ancak, toplum içerisindeki sürece ilişkin milliyetçi-ulusalcı kesimler ve şehit aileleri başta olmak üzere zaman zaman sertleşen tepkiler yükselmesi, çözüme ilişkin en azından belirli bir süre kayda değer adımlar atılabilmesinin önüne geçmiştir.

2009 yılına gelindiğinde, toplumsal destek bakımından kendini daha iyi bir konumda hisseden 2. AKP hükümeti, önce “Kürt Açılımı”, daha sonra “Demokratik Açılım” ve en son “Milli Birlik ve Kardeşlik

62 Lydia Khalil, “Turkey and the PKK”, J. F. Forest (der.), *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century*, (London: Praeger Security International, 2007), ss. 390-399.

63 “Akil İnsanlar Heyeti Güneydoğu Raporu”, Haziran 2013, ss. 12-13, (<http://www.mazlumder.org/webimage/akil%20insanlar%20heyeti%20guneydogu%20raporu.pdf>), (Erişim Tarihi: 01.07.2013).

64 Ağrı’da düzenlenen bir toplu açılış töreninde halka seslenen Başbakan, kardeşlik vurgusuna yerilen konuşmasında; “Yeter ki bir olalım, yeter ki birlik olalım, yeter ki kardeşliğimizi muhafaza edelim, kardeşliğimizi yüceltelim, pekiştirelim... Yeter ki ayrı gayrı olmayalım, ortak idealler etrafında kenetlenelim” ifadelerini kullanmıştır. *Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü*, 26.12.2009, (<http://www.byegm.gov.tr/yayinicerikarsiv.aspx?Id=8&Tarih=20091022&Haftalik=0>), (Erişim Tarihi: 22.0.2013).

Projesi” adını alan bir düşünceyi kamuoyunun gündemine getirmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın Koordinatörlüğünde yürütülen süreçte, sorununun bütün boyutlarıyla tartışılıp toplumsallaşması istenirken, somut bir proje önerilmeyerek, herkesin düşüncesini ortaya koyması, ortak bir çözüm politikası geliştirilmesi arzu edilmiştir. Ancak, Irak’tan gelen 34 kişilik PKK mensubu bir grubun Habur sınır kapısından girişi sırasında ortaya konulan karşılama ve sevinç gösterileri bu sürecin de sonunu hazırlamıştır⁶⁵.

En son yaşananlarla birlikte artık bir başka açılım denemesi yapılmayacağı düşüncesi ağırlık kazanmışken, internete düşen bazı ses kayıtları, devletin daha sonra “Oslo Süreci” olarak adlandırılacak bir süreç kapsamında, MİT üzerinde kapalı kapılar ardında Öcalan’la ve PKK ile görüşüğünü ortaya çıkarmıştır⁶⁶. Devlet erkinin PKK ile görüşebileceği düşüncesini normalleştirilmesi kadar, tarafların birbirlerini tanıyıp karşılıklı taelplerinin ne olduğunu öğrenmelerini sağlayan bu süreç, 2013 yılından itibaren açıktan yürütülen bir müzakereye dönüşmüştür. İkinci süreci önemli kılan belki de en önemli unsur ise, bir önceki girişimden alınan derslerle hataların düzeltilmeye çalışılması ve sürecin olabildiğince kamuoyu önünde yürütülmek istenmesi olmuştur. Bu tespitten çıkartılması gereken sonuç; teorik çerçevesi ilk bölümde oluşturulan çalışmanın Türkiye örneği bakımından dikkate alınması gereken iki farklı sürecin olduğu ve henüz tamamlanma aşamasına gelmeyen “çözüm süreci”ne ilişkin detayların tam manasıyla belirginleşmediğidir.

2.1. Tanımlama

AK Parti hükümetiyle başlayan, bazen kısaca “Açılım”, bazen de “Kürt açılımı” ya da “Demokratik açılım” olarak adlandırılan sürecin neredeyse en temel sorunlardan biri, bu girişimin esasen terör örgütüyle müzakere olarak tanımlanabileceği görüşüne şiddetle karşı çıkılması olmuştur. Öyle ki, Ümit Özdağ Demokratik Toplum Partisi (DTP)/Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ile yapılan görüşmelerin, aslında PKK ile müzakere anlamına geldiğini, bu konuda inkarcı davranmanın da gereksiz olduğunu iddia ederken şu sert ifadeleri kullanmaktadır;

65 Habur açılımı mahkemede bitti, *Radikal*, 06.04.2010.

66 Cengiz Çandar, “Oslo’dan Bugüne Perde Arkası”, *Radikal*, 28.04.2013.

“Görülen odur ki, AKP iktidarı Öcalan/PKK/BDP üzerinde ABD/AB/K. Irak desteği ile baskı oluşturarak, BDP’yi mümkünse AKP’nin şartları ile tekrar muhataplaştırmaktan başka çare olmadığını düşünmektedir... Hadi şimdi öncülü ve açılımın ilk muhatabı olup terör örgütü ile bağından dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan DTP’nin ardılı BDP ile müzakere PKK ile müzakere anlamına gelmez deyin...”⁶⁷

Açılımın ardından geçen yaklaşık 2 yılın sonunda kamuoyuna açıklanan çözüm sürecinin hemen hemen en başlarında hükümetin bir tavır değişikliğine gittiği, Başbakan’ın “gerekirse İmralı ile yine görüşülür” ifadesiyle de iyice açığa çıkmış, gizlice yürütülen Oslo görüşmeleri ile onu takip eden sürecin esasen terör örgütüyle müzakere olduğu hemen kabul edilmiştir⁶⁸. Ortaya konulan tavırlardan hangisinin daha doğru olduğu yönünde bir soruya örgütün, “bizimle müzakere ettiğini itiraf etme cesareti gösteremeyen hükümetin ne iyi bir barış ortağı olabileceğine, ne de birlikte yürütülmek istenen sürece güven duyulabilir” türünde bir algı geliştirmiş şeklinde yanıtlamak mümkündür. Sürecin kendisi kadar, süreç ortağına güven duyulmadan yürütülen müzakerelerin başarıyla sonuçlanma olasılığının zor olacağı düşüncesinden hareketle, ilk denemenin uğradığı akabeti bu açıdan da anlamlandırmak mümkündür.

2.2. Usül

Açılım’ın, en baştan itibaren içi önceden doldurulmuş bir öneri ya da plan olarak değil de, yöntem bakımından esnek bir süreç olarak tanımlanması, bir yönüyle başarılı bir adım olarak değerlendirilebilir. Zira böylece bir taraftan kendi nam ve adlarına müzakere yürütülen toplumun farklı kesimlerinin, diğer taraftan da sürece aktif olarak katılan aktörlerin değişik hassasiyetlerinin dikkate alınabilmesi mümkün olabilmektedir. Bu da müzakere karşıtı grupların; “zaten karar verildi, hükümetin görünürdeki danışıp görüş alma çabaları aslında aldatmaya

67 Prof. Dr. Ümit Özdağ, “Demek ki Halk Kürt Açılımının Muhatabı Değilmiş”, 18.03.2010,

(<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=3793&kat1=1>), (Erişim Tarihi: 26.06.2013).

68 “Gerekirse İmralı’yla görüşülür”, *Sabah*, 27.09.2012, (<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/09/27/erdogan-gerekirse-imraliyla-gorusulur>), (Erişim Tarihi: 16.07.2013).

yönelik bir girişimdir” tarzındaki muhtemel eleştirilerinin önüne geçilebilmesine imkan vermiştir.

Ancak, dinamik bir süreç olarak tanımlananan açılımın kesin çizgilerinin bilinçli bir tercihle ortaya konulmaması, yine aynı grupların bu kez “açılımın içi boş” türündeki eleştirilerine neden olmuştur⁶⁹. Öyle ki söz konusu eleştiriler karşısında açılım süreciyle görevlendirilen İçişleri Bakanı Beşir Atalay, TBMM gerçekleştirilen toplantı sırasında “bugün işin özünü değil, yöntemiyle ve zamanlamayla ilgili bilgi vereceğim, üslup ve yöntem, işin özü kadar önemlidir” tarzında bir uyarı yapma gereğini duymuştur⁷⁰.

Çözüm sürecine gelindiğinde, bütün detayları hükümet tarafından açıklanmasa da, medya haberlerinden Oslo görüşmeleri sırasında Öcalan’ın görüşleri de dikkate alınarak üç aşamalı bir plan üzerinde uzlaşıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu planın ilk aşamasında örgütün silahlı unsurlarının Türkiye’den çekilmesi, ikinci aşamasında bakanlıkların demokratikleşme kapsamında yapacağı çalışmaların ardından kabul edilecek İnsan Hakları Eylem Planı, üçüncü aşamasında da PKK’nın silahlarını tamamen bırakması ve terör tehdidinin bütünüyle ortadan kalkması öngörülmektedir⁷¹. Ana çizgileri bir uzlaşma neticesinde belirlenen bir planla yola çıkıldığı görüntüsünün de, sürecin hem iyi bir hesaplamanın ürünü olduğu, hem de kararlılıkla uygulanacağı algısına neden olarak, kendisine duyulan güveni arttırabileceğini söylemek mümkündür.

Yine çözüm süreci ile birlikte, Anadolu’nun her bir bölgesini temsilen toplumun farklı kesimlerinden “akil adamlar” tanımlamasıyla bir tür aracı grupların oluşturulması ve bu grupların ilgili oldukları bölgeleri gezmek suretiyle hazırladıkları raporlar, sürecin içeriğini doldurmak bakımından önemli bir yenilik getirmiştir. Türkiye’ye özgü bu yöntemden beklenen diğer bir önemli işlev de, sürecin toplumun büyük

69 “Şener: Açılımın İçi Boş”, (<http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNO=28328>), (Erişim Tarihi: 27.05.2013).

70 “Hükümetin Kürt Açılımıyla İlgili İlk İpuçları”, *Milliyet*, 29.07.2009.

71 Nilgün Balkaç, “Çözüm Sürecinin 2. Aşamasında Neler Olacak?”, 26.04.2013, (<http://www.ntvmsnbc.com/id/25438302/>), (Erişim Tarihi: 10.07.2013). (Erişim Tarihi: 25.06.2013).

bir kesimince sahiplenilmesi ve işleyişine katkıda bulunulması olarak hedeflenmiştir⁷².

2.3. Tercih

Müzakere edip etmeme tercihi bakımından açılım sürecini başlatanların, hem Cumhurbaşkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı, Genel Kurmay Başkanlığı, Bakanlıklar ve devlet bürokrasisinin görüşlerini alarak, hem de bu kurumlar arasında bir mutabakat tesis etme yoluna giderek en başlarda doğru işler yaptığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda başarılı da olduğu, Milli Güvenlik Kurulu'nun Ağustos 2009 tarihindeki toplantı sırasında alınan açılıma tam destek kararından çıkarılabilir⁷³.

Siyasi alanda da benzer bir görüş birliğinin temini için TBMM'de yapılan açılım oturumu ise başarısızlıkla neticelenmiş, devletin atanmışları arasında sağlanan uyum Meclis çatısı altında gerçekleşmemiştir. Öyle ki, ülkenin ana muhalefet partisi CHP açılımı, özellikle Habur sınır kapısında yaşananların ardından, "milletten saklanarak götürülmüş bir süreç" olarak tanımlamış, "iktidarın İmralı ile işbirliği yaptığı ve Öcalan'ı tatmin etme anlayışında olduğu" suçlamasında bulunmuştur⁷⁴. MHP de bir "yıkım" ve "ihamet" projesi olarak tanımladığı açılımı oldukça sert ifadelerle eleştirmiş, sürece karşıtlığını en baştan açıkça ortaya koymuştur⁷⁵. Hükümetin, "dağdan inin, silahı bırakın, masaya gelin, siyaset yapın" davetleriyle bir takım çevrelerde "etnik bölücülüğün siyasallaşması umudunu doğurduğu" da iddia edilmiştir⁷⁶. Muhalefetin açılıma karşı olma tavrı da sürecin tam manasıyla bir devlet politikasına dönüşmesini engellemiştir.

72 "İşte akıl insanlar listesi!", *Akşam*, 03.04.2013.

73 Umut Tütüncü, "Demokratik açılım devlet politikası", *Habertürk*, 18 Eylül 2009,) <http://www.haberturk.com/gundem/haber/173536-demokratik-acilim-devlet-politikasi>, (Erişim Tarihi: 14.06.2013).

74 "CHP Lideri Baykal: PKK, DTP, Öcalan ve İktidar İşbirliği Yaptı", (<http://www.haberler.com/chp-lideri-baykal-pkk-dtp-ocalan-ve-iktidar-haberi/>), (Erişim Tarihi: 19.06.2013).

75 "Bahçeli: "Açılım Denen Yıkım Projesi", 11.04.2010, (<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/04/11/bahceli.acilim.denen.yikim.projesi/571688.0/index.html>), (Erişim Tarihi: 27.06.2013).

76 "DTP'ye PKK Tepkisi", *Milliyet*, 28.12.2007.

Çözüm sürecine gelindiğinde, devlet kurumları ve MHP'nin tavrında neredeyse hiç bir değişiklik olmadığı, CHP'de ise ancak kısa süren bir bocalama yaşandığı gözlemlenmiştir⁷⁷. Bu partinin “sürece kredi açtık” yaklaşımından, hızla “devlet İmralı ile görüşmemeli” yaklaşımına geçerken öne sürdüğü gerekçeler de şu başlıklarda toplanmıştır;

- “Bilmediğimiz bir sürece nasıl dahil olacağız”,
- “Herkesin Öcalan’la pazarlık yapmadık, süreç iyi gidiyor” dediği koşullarda, “AKP bu kadar başarılı giden sürece CHP’yi niye dahil etsin?”,
- “AK Parti’nin hukuksuzluğa meşruiyet aramak, olası başarısızlıkta bir günah keçisi aramaktan başka niyeti yok”,
- “CHP Kürt meselesinin kalıcı çözümü için atılacak sağlıklı adımların hepsinin destekçisidir. Ama özel çıkarlı siyasi hesaplara dayanan aldatmalara CHP’nin destek vermesi beklenemez.”⁷⁸

Hem açılım, hem de çözüm sürecine yönelik muhalefetin sergilediği olumsuz tavra iktidarın verdiği karşılık da oldukça sert olmuş, her iki süreç ekseninde MHP ile CHP’nin eleştirilmesi ve suçlanması bir taraftan siyasi gerilimi hızla tırmandırırken, diğer taraftan da ilgili süreçleri oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde yerleşik siyasi rekabetin bir parçası haline getirmiştir. Ayrıca, açılımın “Kürt sorununun barışçıl çözümü” olarak değil, “Kürt coğrafyasında kontrollü normalleştirme” tarzında sunulması, sürecin önemli bir aktörü pozisyonundaki seçmenler arasında ciddi endişelere neden olmuştur⁷⁹. Böylece, başarılı bir müzakerenin olmazsa olmazları arasında kabul edilebilecek başlıca önermelerden “siyasi mutabakat” olgusu hayata geçirilememiştir⁸⁰.

77 Markar Esayan, “CHP’de Sürece Destek”, *Taraf*, 03.04.2013.

78 “Kılıçdaroğlu, ‘Sürece’ Destek Vermemelerinin 4 Nedenini Açıkladı”, *Radikal*, 10/05/2013, (http://www.radikal.com.tr/politika/kilicdaroglu_surece_destek_vermemelerinin_4_nedenini_acikladi-1132912),

79 “Açılımlar Yıkım Projesi”, *Ortadoğu*, 04.01.2010

80 AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu’nun, Demokratik Açılım Konusunda Muhalefeti şu ifadelerle eleştirdiği gözlemlenmiştir; “Devletin ve milletimizin kardeşliği üzerine atılan adımların getirilmek istendiği hale bir bakın. Muhalefet adeta sorumsuzluk yarışında. Bir taraf dağdan inenleri meydan meydan dolaştırıp şov peşinde koşmakta, ucuz ve sorumsuz bir üslupla adeta kışkırtıcılık yapmakta; diğer taraftan ana

Müzakerenin terör örgütüne bakan yönüne gelince, açılım sürecine paydaş olarak katılımı beklenen aktörlerin ikna edilmeleri yanında, terör örgütüne sempati duyan ya da destek veren toplum kesimlerinin sürece destek vermeleri bakımından çabaların yetersiz kaldığı görülür. Öyle ki açılım sürecinin ilk aşamalarında, terör örgütü ile lider kadrosunu doğrudan muhatap almanın sakıncaları dikkate alınarak, DTP özerk bir aktör olarak açılım sürecine dâhil edilmek istenmiş, bu isteğe de en başta olumlu yanıt alınmıştır⁸¹. PKK'yı yöneten Konsey'in başkanlığını yürüten Murat Karayılan tarafından müzakerelere ilişkin sarf edilen “gidin İmralı'daki ile görüşün, onu muhatap kabul etmiyorsanız bizimle görüşün, bizi kabul etmiyorsanız DTP ile görüşün...” sözleri de, DTP'nin baştaki olumlu tavrı için bir referans oluşturmuştur. Fakat açılımın dağdan inmeler olarak ifade edilen süreci devam ederken, Türkiye ile Kuzey Irak Kürt Yönetimi arasında gelişmeye başlayan olumlu ilişkiler PKK yönetimini endişelendirmiş ve “açılım PKK'nın tasfiyesine dönüştü, dönüşleri durduruyorum” kararıyla DTP'nin süreçten el çekmesi talep edilmiştir⁸². Yapılan talebe verilen karşılığın olumlu olması ile birlikte sürecin muhatap pozisyonu neredeyse tamamen boşalmıştır.

Açılım için gerekli toplumsal desteği sağlamak üzere sürecin başlarında kullanılan “evlatlar ölmesin”, “anneler ağlamasın” tarzındaki söylemlerin de geniş toplum kesimlerinin sempatisini kazanma bağlamında başarılı sonuçlar ürettiğini söylemek mümkündür. Ancak kandil ve mahmur kamplarından teslim olmak üzere gelen örgüt üyelerinin gerilla kıyafetleriyle sınırı geçmeleri ve çoğu örgüte destek veren binlerce kişi tarafından zafer işaretleriyle karşılanmaları, başta şehit aileleri olmak üzere toplumun genelinde infiale yol açmıştır. İktidar

muhalefet süreci bir türlü anlayamamakta veya anlamak istememektedir. Birbirlerinden çok farklı görünen, birbirleriyle mücadele eden gibi görünen ama aslında üslup olarak tarz olarak, siyasi yaklaşım olarak birbirlerine tıpatıp benzeyen bir muhalefetle karşı karşıyayız. Ne solculukları solculuk, ne milliyetçilikleri milliyetçilik ne de samimiyetleri samimiyet. Hallerine bir bakın.”

“AKP'li Aksu'dan Muhalefete 'Demokratik Açılım' Tepkisi: DTP, CHP ve MHP Aynı Amaca Hizmet Ediyor”, *Sondakika.com*, 24.10.2009, (<http://www.sondakika.com/haber-akp-li-aksu-dan-muhalefete-demokratik-acilim/>), (Erişim Tarihi: 08.07.2013).

81 “Karayılan Röportajı İlham Verdi Özkök'ten G.kurmay'a Açık Dilekçe”, *Hürriyet*, 08.05.2009.

82 Fadime Özkan, “Dağdan İnşiler Dağa Çıkışın Sonunu Getirir”, *Star*, 9.11.2009.

partisinin oylarında bir azalma endişesi yaşanması da, açılıma verilen toplumsal desteğin zayıfladığının somut bir göstergesi olarak sunulmuştur⁸³. Aynı dönemlerde şehit cenazeleri için düzenlenen törenlere iştirak eden hükümet üyelerine gösterilen tepkiler, bazı toplum kesimlerinin açılım süreci ile artan kayıplar arasında bir bağlantı kurmaya başladığı izlenimini ortaya çıkarmıştır⁸⁴. Böylece, açılımı başlatan hükümet kanadı dahi sürecin bittiğini değilse de, askıya alındığını itiraf etme noktasına gelmiştir.

Çözüm sürecine gelindiğinde, müzakere edip etmeme ve kiminle müzakere edilmeli sorularının yanıtları Oslo’da yapılan gizli görüşmeler sırasında daha kamuoyuna açıklanmadan alındığı için ilk denemede, yani açılım sürecinde ortaya çıkan şaşkınlık ve kararsızlık ikincisinde yaşanmamıştır. Öcalan’ın PKK’ya hâkim olduğu ve PKK’nın Öcalan’ın emirlerine kayıtsız şartsız itaat ettiği kabulünden, o istediği sürece müzakereye “evet” yanıtının devamlılığını koruyacağı söylenebilir.

Ancak, Öcalan, Kandil, Suriyeli PKK, Iraklı PKK, İranlı PKK şeklinde bir farklılaşma yaşanması durumunda ne olur sorusunun yanıtı henüz açık değildir. Ayrıca müzakereye evet kararının, terör sorununun barışçıl çözümüne mi, Kürt sorununun çözümüne mi, PKK’nın tasviyesine mi, olası bir tasviye kararından sonra PKK’nın başka bir kimlikle inşa edilip mücadeleye devam etmesine mi vb. giderek uzatılabilecek sorular dizisinin hangisine evet anlamına geldiği de açık değildir. Dolayısıyla, bugünden bakıldığında evet yanıtının oldukça kısa bir sürede hayır’a dönüşmesinin önünde fazlaca bir engel yok görünmektedir.

2.4. Muhatap

Açılım süreci devam ederken kimin muhatap alınması gerektiği sorusu DTP/BDP, Kandil ve Öcalan arasında gidip gelen bir belirsizliğe dönüşmüş ve bu durum Hükümetin açılımdan sorumlu Bakanı Beşir Atalay’ın ifadelerine şu şekilde yansımıştır;

“Meclis altındaki muhatabı önemli görüyoruz, daha önce de önemli

83 Özer Sencar, Sıtkı Yıldız, Ünal Bilir, “Türkiye’de Siyasal Durum Araştırması: Derişim Gafi, Habur Şovu ve Sarigül’ün Çıkışı”, *MetroPOLL: Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Ocak 2010, (<http://www.metropoll.com.tr/report/get/212/1+açılım+ıktidar+p+artisinin+oylarında+bir+azalma+endişesi&cd=6&hl=en&ct=clnk&gl=tr>), (Erişim Tarihi: 22.06.2013).

84 “Şehidin Cenaze Töreninde Bakan Yıldız’a Yumruk”, *Hürriyet*, 19.04.2010.

gördük. Başbakanımız, o zaman bu konuda muhatap olarak gördüğümüz kapatılan DTP Genel başkanı ile bunun için görüştü, ama istiyoruz ki karşımızda muhatap benim, gerçekten muhatap benim, başkası değil diyecek, bizi başka yere havale etmeyecek muhatap istiyoruz”⁸⁵.

Benzer bir belirsizlik durumu çözüm süreci sırasında yaşanmamış, muhatapın doğrudan İmralı olması gerektiği düşüncesi, Başbakan’ın zihninde daha 2012 Kasım’ında açlık grevi kapsamında yaşanan gelişmeler neticesinde şekillenmiştir. Buna göre, ilgili tarihte cezaevlerinde bulunan örgüt yanlısı tutuklu ve hükümlüler açlık grevine gitmişler, bu eylemler de ancak, İmralı’da Abdullah Öcalan ile yüz yüze görüşen Mehmet Öcalan’ın, ağabeyinin cezaevlerindeki açlık grevlerine bir an önce bitirilmesi çağrısı yaptığını bildirmesiyle sona ermiştir⁸⁶. Dolayısıyla, henüz Oslo görüşmeleri sırasında, lider olarak örgüt üzerindeki etkisi bu olayla da perçinlenen Öcalan dışında başka bir muhatap arama gereği duyulmamıştır.

Muhatap bakımından iki süreç arasında neden böyle bir farklılaşma meydana geldiğini anlayabilmek üzere, BDP ya da PKK’dan (Öcalan+Kandil) hangisinin “iyi bir müzakere ortağı” olabileceği sorusu, çalışmanın ilk bölümünde ortaya konulan rasyonel-irrasyonel, erkli-erksiz ve özerk-bağımlı tanımlamasıyla yanıtlanmalıdır. İlgili bağlamda, BDP’nin ortaya koyduğu tavır ve sergilediği duruşla, bölge insanının hak ve özgürlüklerini siyasal alanda temsil etme gibi sınırlı bir hedefle hareket ediyor görüntüsü içerisinde olması, onu muhtemel bir rasyonel ortak konumuna yükseltmektedir. Ancak, PKK’nın kendisi için çizdiği misyonun dışına çıkamaması, alınan kararları ve belirlenen siyaseti parti tabanına kabul ettirirken dahi örgüt desteğine ihtiyaç duyması, onu erksiz ve bağımlı bir muhatap pozisyonuna geriletmektedir.

Aslında hükümet açılım süreci devam ederken bir taraftan ABD ve AB başta olmak üzere, inşa ettiği uluslararası koalisyon eliyle PKK üzerindeki politik ve ekonomik baskıları arttırmış, içeride KCK aleyhine

85 Beşir Atalay’ın aktarılan sözleri 12 Mart 2010 yılında Ankara’da düzenlenen Abant Platformu sırasında yaptığı bir konuşmadan alınmıştır.

Zaman, 12.03.2010.

86 “Öcalan’dan Açlık Grevini Bitirin Çağrısı”, *CNN Türk*, 17.11.2012, (<http://www.cnn.com/2012/turkiye/11/17/ocalandan.aclik.grevini.bitirin.cagrisi/685018.0/index.html>), (Erişim Tarihi: 19.06.2013).

operasyonlar düzenleyerek ve Kuzey Irak'taki Kürt yönetiminin desteğini alarak da DTP'yi "şahin PKK baskısından" kurtarmaya çalışmıştır. Diğer taraftan, DTP kendisi ile PKK arasına mesafe koyması konusunda sıkıştırılmış, PKK'nın bir terör örgütü olduğu kabulüne zorlanmış, böylece "güvercin DTP"nin çözüm arayışlarında aktör olmasının önü açılmak istenmiştir.

Ancak tüm çabalar, Türk devleti ile Kürtler adına diyalog kurma rolünü DTP'ye kaptırmak istemeyen, muhataplık noktasında yegane aktör olarak kalmak isteyen PKK'nın uyguladığı baskıyla boşa gitmiştir. Öyle ki, artan baskılar neticesinde parti yetkilileri, PKK'nın bir terör örgütü olduğu yönünde kendilerine dayatma yapıldığını, PKK'nın ise esasen "Kürtlerin yok sayılmasının zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan ve Kürt sorununun çözümünü isteyen bir siyasal örgütlenme" olduğu şeklinde tepki çeken bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır⁸⁷.

Benzer bir değerlendirme PKK için yapıldığında, hem rasyonel, hem erkli hem de özerk bir örgütle karşı karşıya olduğu söylenebilir. Zira Karayılan'ın bir röportaj sırasında dile getirdiği "biz bağımsızlık iddiasından vazgeçtik, Federasyondan da vazgeçtik, üniter devlet yapısı içinde bir çözüm bulabiliriz" söylemi, örgütün içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak hedeflerini sınırlandırabileceğini, dolayısıyla rasyonel olduğunu ortaya koymaktadır⁸⁸. Alınan kararların örgüt içerisinde karşılık bulması kadar, Kürtleri temsil iddiasındaki DTP'nin tabanı tarafınca da kabul ediliyor olması, onu aynı zamanda erkli bir muhatap pozisyonuna getirmiştir.

Söz konusu gerekçelerle, çözüm sürecine gelindiğinde hükümet muhatap olarak DTP'yi değil PKK'yı, hatta bu örgüt üzerinde mutlak kontrolü olduğunu düşündüğü Öcalan'ı tercih etmiştir. Ancak PKK'nın 40.000'e yakın insanın ölümünden sorumlu bir örgüt olması gerçeği, onun doğrudan ve açıktan muhatap alınmasını mümkün kılmamıştır. Öyle ki, AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu açılım sürecine ilişkin yaptığı bir değerlendirmede; "sorunların çözümünde bölücü örgütle, onun başıyla ve başka unsurlarla müzakere içinde ol-

87 Kürt Açılımı'nda Çözüme Atılan Düğüm, *Haber 7*, 17.08.2009.

88 *Hürriyet*, 08.05.2009.

madıklarını” açıklamak durumunda kalmıştır⁸⁹. Yine aynı nedenlerle çözüm sürecinde örgüt doğrudan değil gizli görüşmeler devam ederken muhatap alınabilmiştir.

Diğer taraftan, PKK içerisinde başta Suriye kökenli örgüt mensupları olmak üzere farklı ülke vatandaşlarının varlığı, müzakereler kapsamında muhatap sorusunu karmaşıklaştıran bir durum meydana getirmektedir. Örgüt tarafından gerçekleştirilen eylemlerin bir kısmının üstlenilirken, diğerlerinin sahiplenilmemesi, PKK içerisinde yönetim ve taban arasında bir ayrışmanın başladığının sinyalleri olarak algılanmıştır⁹⁰. Özellikle bir ara Suriye uyruklu Fehman Hüseyin’in çevresinde kümelenen ve çoğunluğu Suriye, Irak ve İran gibi ülkelerden PKK’ya katılan örgüt üyelerinden oluşan bir grubun örgüt içerisinde önemli bir güç haline geldiği, Murat Karayılan’ın liderliğini kabul etmediği, zaman zaman örgüt üst yönetiminin bilgisi dışında silahlı eylemlere kalkıştığı türünde bilgiler, PKK’nın da ideal muhatap olup olamayacağı sorgulamasını iyice çıkmaza sokmuştur⁹¹.

2.5. Zamanlama

Çalışmanın ilk bölümünde müzakereler için en ideal zaman diliminin tarafların; şiddet araçlığıyla terör sorununu çözemeyeceklerini veya hedeflerine ulaşamayacaklarını anladıkları, birbirlerini yok etmelerinin veya birbirlerine karşı mutlak galip gelmelerinin mümkün olmadığını düşündükleri; devlet kanadında müzakereler kadar, müzakereleri yürütecek hükümetin meşruiyet noktasında bir sorun yaşamadığı an olduğu ifade edilmişti⁹². Bu bağlamda açılım süreci değerlendirildiğinde, PKK’nın en başlarda savaş dilinden barış diline geçişin göstergesi olarak “eylemsizlik” kararı aldığını, çatışmasızlık ilanının da bir “ateşkes” olarak algılandığını, ancak gerçeğin böyle olmadığını kısa bir süre içerisinde ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Öyle ki kardeş Osman Öcalan “iki taraf da bu savaşı kazanamaz, bu imkânsız...

89 “AKP’li Aksu’dan Muhalefete ‘Demokratik Açılım’ Tepkisi: DTP, CHP ve MHP Aynı Amaca Hizmet Ediyor”, (<http://www.haberler.com/akp-li-aksu-dan-muhalefete-demokratik-acilim-haberi/>), (Erişim Tarihi: 14.07.2013).

90 *Hürriyet*, 15.05.2010.

91 “İşte Şimdi Komplö Zamanı! Derin PKK İş Başında! Suriyeliler Kime Hizmet Ediyor”, *Medya Gündem*, 10.12.2009.

92 Dean G. Pruitt, “Whither Ripeness Theory?”, *Institute for Conflict Analysis and Resolution, Working Paper* No. 15, George Mason University, 2005, s. 1.

PKK'lılar darbe olsa bile, geride onların yerlerini doldurmak isteyen daha fazla insan bulunuyor. PKK kendini her zaman yenileyebilir” sözleriyle, esasen örgütün hem müzakerelere açık, hem de barışçıl çabalara hazır olduğuna dikkati çekmek istemiştir⁹³.

Ancak, Fırat Haber Ajansı'na 21 Aralık 2009 tarihinde yansıyan bir açıklama tam da kardeş Öcalan'ın söyleminin tersine, örgütün açılımı kendisine yönelmiş bir tehdit olarak algıladığını, bu tehdide karşı da mücadele kararlılığını sürdürdüğünü açıkça ortaya koymuştur.

“Türk Devleti'nin Önderliğimize, halkımıza karşı gerçekleştirdiği saldırıların yanı sıra ABD-Irak-Güneyli güçlerle geliştirmeye çalıştığı tasfiye planı dâhil her türlü plan sonuçsuz kalmaya mahkûmdur... Tüm halkımızı Önderliğimiz üzerindeki saldırılara, AKP'nin tasfiye planlarına ve bölüp-parçalama amaçlı yoğun psikolojik savaş yöntemlerine karşı duyarlı olmaya, birliklerini, örgüt-lülüklerini geliştirerek her türlü saldırıya anında cevap verebilen bir düzeyde geliştirmeye çağırıyoruz.”⁹⁴

Ayrıca, açılım sırasında PKK'nın şehirleşme çabalarının uzantısı olarak Kongre kararıyla kurulan ve esas olarak örgüt üyelerinden meydana gelen KCK tarafından gerçekleştirilen eylemleri de silahlı mücadeleye devam kararlılığı olarak değerlendirmek mümkündür. Zira güvenlik güçleri açılımın ilk dönemlerinde operasyonlarını yavaşlatırken ya da tamamen durdururken, KCK örgütlenmesi sokak gösterileri başta olmak üzere şehir merkezli saldırılarını sürdürmüştür⁹⁵. Silahların susmadığı ve şiddetin siyaset üzerindeki baskısının ortadan kalkmadığı koşullarda açılımın devam edemeyeceği de bir uyarı olarak zaman zaman yapılmıştır⁹⁶.

93 Osman Öcalan, “PKK Silah Bırakmaya Hazır”, *Hürriyet*, 14 Mart 2010.

94 Sedat Laçiner, “Demokratik Açılım' Siyasete Silahsız Girmektir”, (<http://www.usak.org.tr/hyazdir.asp?id=289>), (Erişim Tarihi: 06.06.2013).

95 Mayıs ve Haziran aylarında yoğunlaşan saldırılarda 50 kişinin ölümüne neden olunmuş, askeri üslupla saldırıların yanı sıra Samsun Lâdik, Mardin Kızıltepe ve Hakkâri-Çukurca'da olduğu gibi kent merkezlerinde ya da ilçelerde doğrudan polise yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirilmiştir.

Ertan Beşe, “Hükümet Açılımda Israr Edince PKK Taktik Değiştirdi”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, 24.06.2010, (<http://www.sde.org.tr/tr/author/detail/hukumet-acilimda-issrar-edince-pkk-taktik-degistirdi/412>), (Erişim Tarihi: 02.07.2013).

96 “Kürt Sorununda Çözümün Neresindeyiz?: Mithat Sancar ile söyleşi”, *Altüst Dergisi*, (<http://www.altust.org/2011/12/kurt-sorununda-cozumun-neresindeyiz-mithat-sancar-ile>

Çözüm sürecine gelince, PKK'nın Öcalan'ın 21 Mart 2013'de Diyarbakır'daki Nevruz kutlamaları sırasında yayınlanan mesajıyla birlikte ateşkes ilan etmesi ve sonrasında örgütün silahlı unsurlarının başta Kuzey Irak'taki kamplar olmak üzere sınır dışına çıkmaya başlamaları, çatışma unsurunun bir kenara bırakıldığı izlenimini vermektedir. Ancak, bilindiği üzere hem açılım sürecinde, hem de daha önceki süreçlerde ateşkes ilan edilmiş, ancak oldukça kısa bir sürede kendisine büyük umutlar bağlanan, çatışmaları durdurma kararlarına uyulmadığı görülmüştür. Son girişimin de aynı akıbete uğramayacağı kesin olmamakla beraber, bu seferkini Öcalan'ın kendisi tarafından ilan edilmesi ve "bir son değil, yeni bir başlangıçtır" uyarısıyla artık demokratik sürece dahil olunması gereğine işaret etmesi bakımından önemsemek mümkündür⁹⁷. Ancak, alternatif Kürt hareketi içerisinde PKK'nın çekilme ve silah bırakma kararını inandırıcı bulmayanlar da vardır. Buna göre örgüt, pek çok müzakere örneğinde görüldüğü gibi zaman kazanmak veya toparlanmak amacıyla bir oyalama taktiği olarak bu tür söylemleri kabullenmektedir⁹⁸.

Diğer taraftan, 2012 yılında henüz çözüm süreci ortada yokken, örgütün müzakereyi beklediği gibi gerileme sürecinde kabullendiğine dair bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin bu dönemde, PKK unsurlarına karşı düzenlenen operasyonlarda ölü, yaralı ve teslim olanlarla birlikte yurt içinde ve dışında yaklaşık 1500 terörist etkisiz hale getirilmiştir, ki bu rakam dağ kadrosunun yaklaşık üçte birine karşılık gelir. Yine güvenlik güçlerince uzunca bir süredir girilemeyen mağaralara girilmiş ve PKK için önemli bir gelir kaynağı oluşturan uyuşturucu hammaddesi üretimi ve uyuşturucu kaçakçılığına yönelik operasyonlarla, örgütün özellikle yurt içindeki gelir kaynaklarına ciddi bir darbe vurulmuştur⁹⁹.

Müzakerelerin ve müzakereyi yürüten hükümetin meşruiyeti konusuna

soylesi/), (Erişim Tarihi: 06.06.2013).

97 "Öcalan: Silah Sussun, Sınırdışına Çıkın", *NTVMSNBC*, 21.03. 2013, (<http://www.ntvmsnbc.com/id/25430211/>), (Erişim Tarihi: 07.06.2013).

98 "İbrahim Güçlü'den Çözüm Süreciyle İlgili Önemli Tespitler", *Samanyolu Haber*, 4.07. 2013, (<http://www.samanyoluhaber.com/gundem/Cozum-sureciyle-iligili-carpici-tespitler/1019670/>),

99 Halil İbrahim Bahar, "Çözüm Süreci", *Ankara Strateji Enstitüsü*, Rapor No: 2013-2, Ankara: Mart 2013, s. 92.

gelince, gerek açılım, gerekse çözüm süreci sırasında elde ettiği seçim başarılarının ardından AK Partinin meşruiyetini tartışmanın yersiz olduğu söylenebilir. Ancak her iki sürecin meşruiyeti bakımından değişik zaman dilimleri için farklı görüşler ortaya koymak mümkündür. Örneğin Demokratik Sol Parti'nin bir araştırma şirketine yaptırdığı ve Haziran-Aralık 2009 tarihleri arasında açılıma desteğin de sorulduğu ankette, halk desteğinin 6 aylık zaman diliminde %69'dan %27'e gerilediği ortaya çıkmıştır¹⁰⁰. Söz konusu gerilemede Habur'dan girişlerin etkisinin oldukça büyük olduğu açıktır. AKP tarafından yaptırılan bir başka kamuoyu yoklamasına göre, çözüme destek verenlerin ilk kez karşı çıkanları aşarak %58 olduğu, kararsızlar dağıtıldığında da bu rakamın %64'e ulaştığı bildirilmiştir¹⁰¹. Anket sonuçları arasındaki farkın ortaya çıkmasında "Akil adamlar" formülünün önemli bir etkisinin olabileceği düşünülebilir. Yine sonuçlardan belki de halka daha iyi anlatıldığı için meşru görülen çözüm sürecinin açılıma göre başarıya ulaşma şansının yüksek olduğu söylenebilir.

2.6. Yöntem ve İçerik

Kuramsal bir çerçeve oluşturma hedeflenen çalışmanın ilk bölümünde;

- Terör örgütünün siyasi talepleri, ateşkes ilanı, silahlı mücadelenin tamamen sona erdirilmesi, örgütün lider kadrosu ile birlikte silahlı unsurlarının tasviyesi, örgütün ülke siyasi yaşamına entegrasyonu gibi, üzerinde anlaşılması oldukça zor konuların nasıl müzakere edilebileceği hususunda; siyasi talepler, tasfiye ve şiddeti terk başlıkları altında bir al-ver gruplandırması tesis edilebileceğine,
- Devletlerin taviz boyutunda, terör örgütünün isteklerine boyun eğerek bir görüntü vermek yerine, demokratikleşme arzusuyla kendi başına bir reform hareketine girişildiği imajını tercih etmeleri gerektiğine,

100 "Halk Açılıma Destek Veriyor mu?", *İnternethaber.com*, 11-01-2010, (<http://www.internethaber.com/halk-acilima-destek-veriyor-mu--227068h.htm>), (Erişim Tarihi: 29.06.2013).

101 "Erdoğan'ın Masasındaki Çözüm Süreci Anketi", *haber7.com*, 28.03. 2013, (<http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1007227-erdoganin-masasindaki-cozum-sureci-anketi>), (Erişim Tarihi: 04.06.2013).

- Son olarak da müzakere için içerde-dışarıda konjüktörel muhabakat sağlamanın gereğine, işaret edilmişti.

Ortaya konulan kıstaslar bağlamında açılımdan çözüme, Türkiye'nin müzakere süreci gözden geçirildiğinde, öncelikle PKK'nın şiddet kullanımını için bahane ettiği konular arasında yer alan, bölge insanının taleplerine karşılık verebilmek üzere olumlu adımlar atıldığı görülebilir. Kürtçe kitap basımı, Güneydoğu'daki bazı kamu kurumlarında Kürtçe bilen personel istihdamı, talep halinde bazı köylere eski isimlerinin geri verilmesi, üniversitelerde Kürt dili enstitülerinin kurulması, Kürtçe yayın yapan televizyon kurulması (TRT Şeş), bölgedeki sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde bazı çalışmaların yapılması sözü edilen adımlardan ancak bir kaç tanesidir¹⁰². Ayrıca açılım kapsamında yapılan düzenlemelerin birçoğunun örgütün siyasal taleplerine karşılık veriyormuşçasına değil de, Türkiye'nin demokrasiyle yönetilen tam bir hukuk devletine dönüşmesi yolunda alınmış kararlar şeklinde sunulması, ülke içerisinde ortaya çıkabilecek direnci bir nebze engelleyebilmiş ve yumuşatabilmiştir. Başbakan'ın bizzat ülkenin basın-yayın kuruluşu çalışanları, sanatçıları, alevi toplumu başta olmak üzere farklı din ya da etnik grup temsilcileri ile gerçekleştirdiği açılım toplantıları da, sürecin daha geniş bir demokratik çerçevede gerçekleştirilmek istendiği mesajını vermeyi amaçlamıştır¹⁰³.

Diğer taraftan PKK'nın tasviyesi noktasında, Habur görüntüleri ortaya çıkıncaya kadar siyaset ve hukukun zorlanmasına izin verildiği de iddia edilebilir. Öyle ki, af konusunda henüz bir düzenleme girişimi olmamasına rağmen, açılımla birlikte zımni olarak kabul edilen 5237 sayılı TCK'nın etkin pişmanlığı düzenleyen 221. maddesindeki "itiraf ve pişmanlığın ifadesi" şartının aranmaması ilkesi, zafer edasıyla teslim olan üniformalı ilk grubun, kısa süren bir sorgulamanın hemen ardından serbest bırakılabilmesini sağlamıştır¹⁰⁴.

102 Ümit Özdağ, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, PKK ile Müzakere, Mütareke ve Kirli Barış Sürecinin Analizi, 07.05.2013, (<http://www.21yhte.org/arastirma/terorizm-ve-terorizmlemucadele/2013/05/07/6986/pkk-ile-muzakere-mutareke-ve-kirli-baris-surecinin-analizi>), (Erişim Tarihi: 21.06.2013).

103 Erdoğan sanatçılardan açılıma destek istedi, CNN Türk, 20.03.2010, (<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/03/20/erdogan.sanaticilardan.acilima.destek.istedi/568660/0/index.html>), (Erişim Tarihi: 28.06.2013).

104 İbrahim Kapaklıkaya, *Kürt Açılımı: Kuzey İrlanda Perspektifi*, (İstanbul: Ağaç Kita-

Açılım sürecinin oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde, yeterli ilerleme kaydedilemeden son bulması, esasen çekişme kaynağı olabilecek pek çok siyasi talebin, çözüm süreci ile birlikte gündeme getirilmesine neden olmuştur. Hem açılım sürecinde tesis edilen yeni hakların veya yeniden düzenlenen alanların çoğunu temel hak ve özgürlükler kapsamında değerlendirmek, dolayısıyla bir şekilde Kürt sorununu çözmeye yönelik adımlar olarak tarif etmek mümkündür. Bu bağlamda, örgütten ilgili alanlara ilişkin bir talep gelmemiş olsa dahi, hükümetin bugün aynı açılımları yapıyor olacağı öngörülebilir.

Diğer taraftan, çözüm sürecinde ele alınması gereken; PKK'nın tasviyesi, KCK tutuklularının serbest bırakılması, Öcalan'a daha fazla özgürlük, Karakol yapımlarının durdurulması, koruculuk sisteminin kaldırılması, yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmesi vb. gibi konuların, ağırlıklı olarak PKK sorununun çözümüne ilişkin oldukları gözlemlenebilir¹⁰⁵. Bu durum da hükümetin PKK ve liderleriyle hem Kürt sorununa ilişkin çok önemli konuları, hem de örgütün geleceğini müzakere ettiği şeklinde algılanmaktadır¹⁰⁶. Dolayısıyla, hükümet tarafından Kürtlerin haklarına ilişkin atılan adımlar, PKK hanesine kazanç olarak yazılabilmektedir. Kürtlerin haklarının PKK ile pazarlık konusu yapılması ise, bir taraftan aslında kaçınılması gereken “taviz veriliyor imajını” güçlendirmekte, diğer taraftan da örgütün Kürtler üzerindeki vesayetini arttıran bir gelişme olarak kayda geçmektedir.

Her ne kadar akil adamlar girişimi ile bir takım olumlu mesafeler alınsa da, bugünün koşullarında çözüm sürecinin tamamen terörden medet ummayan bölge halkının üzerine inşa edilebildiğini söylemek zordur. Gelinen noktada henüz Kürtçü siyaset gerçek anlamda şiddet ve terörden bağımsızlaştırılamamış, bölge halkının terör örgütü tarafından gölgelenen iradesi ortaya çıkarılamamıştır. Ayrıca bu iradenin, örgütün Öcalan'ın tutukluluk koşullarının iyileştirilmesinden başlayan ve serbest bırakmaya varacağı belli olan istekleri, “Kürtler demokratik bir

pevi Yayınları, 2009), ss. 114-118.

105 “BDP'nin Ana Talebi Öcalan'ın Özgürlüğü”, 30 Haziran 2013, Aktifhaber, (<http://www.aktifhaber.com/bdpnin-ana-talebi-ocalanin-ozgurlugu-813743h.htm>), (Erişim Tarihi: 01.07.2013).

106 Halil İbrahim Bahar, “Çözüm Süreci”, *Ankara Strateji Enstitüsü*, Rapor No: 2013-2, Ankara: Mart 2013, s. 99.

ulus olarak varlık kazanacak, kendi sporunu, eğitimini, dini örgütlenmelerini, meclisini, belediyelerini yapabilirse kendisi yapacak” şeklindeki Federasyonun ötesine geçen marjinal talepleri karşısında akamete uğradığı da söylenebilir¹⁰⁷.

Bu arada, müzakere yöntem ve içeriği açısından PKK’yı belirli bir zaman diliminde yalnızlaştırma çabalarının, gerek açılım, gerekse çözüm sürecinde başarılı sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir. Örgütün dış mütefiklerini yavaş yavaş kaybetmesi bakımından, önce 5 Kasım 2007’de Erdoğan-Bush görüşmesiyle şekillenen ve Erdoğan-Obama zirvesiyle tescillenen terörle mücadelede Türkiye-ABD stratejik işbirliği süreci bir dönüm noktası olmuştur¹⁰⁸. Sonrasında, ABD’nin Kuzey Irak Kürt yönetimine PKK’yı desteklememe konusunda yaptığı telkinler netice vermiş ve zamanla Barzani Türkiye’ye yakınlaşmış, AB Parlamentosu da PKK’yı açıkça terörist olarak ilan ederek Ankara’yı desteklediğini bildirmiş, son olarak da Tahran yönetimi teröre karşı Türkiye ile eşgüdümlü mücadele kararı almıştır¹⁰⁹. Uluslararası alanda meydana gelen tüm bu gelişmelere, TSK’nın içeride ve özellikle sınır-ötesinde düzenlediği operasyonlar eklenince, PKK kendini Türkiye’ye karşı silahlı mücadeleyi durdurma ve müzakere sürecine taraf olma bakımından köşeye sıkışmış bir vaziyette bulmuştur.

3. Sonuç

Terörün hedefinde bulunan devletler esas stratejilerini “teröristle mücadele” olarak belirledikleri sürece, daha çok uçak kaçırma, rehine krizi ve benzeri terör eylemlerinin faillerini, eylemlerinden vazgeçirme yöntemi olarak kullanılan müzakere olgusu, yakın zamanlara kadar literatürde yeterli ilgiyi görmemiştir. Bu duruma neden belki de en önemli unsur ise, devlet aktörlerinin terör örgütleriyle yürütülen görüşmeleri değişik gerekçelerle kamuoyundan saklama eğiliminde olmalarından kaynaklanmıştır. Aynı neden, müzakereye ilişkin teorik bir yaklaşım

107 “Öcalan’ın Mektubunda Neler Var Neler”, Haberaktüel, 18.09.2009, (http://www.haberaktuel.com/news_detail.php?id=217141), (Erişim Tarihi: 14.06.2013).

108 Fulya Gökcan, “Obama ve Kürt Açılımı”, Stratejik düşünce Enstitüsü, 08.11.2009, (<http://www.sde.org.tr/tr/haberler/22/obama-ve-kurt-acilimi.aspx>), (Erişim Tarihi: 13.06.2013).

109 Mehmet Ali Birand, “İran’a Karşı PKK Pazarlığı”, *Hürriyet*, 29 Haziran 2010.

geliştirme veya yeni yöntem bulma arayışlarını da olumsuz etkilemiş, dolaylı olarak bu yöndeki çabaları geciktirmiştir.

Söz konusu durum terörle, teröre neden olan ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve siyasi genel koşulları da dikkate alarak topyekûn mücadele etme anlamına gelen “terörizmle mücadele stratejisinin” gelişimiyle birlikte değişim sürecine girmiştir. Bu noktadan itibaren müzakere, terör sorunlarının barışçıl çözümü için, herkesi memnun edecek sonuçlar üretmeye dönük, bireysel ya da kolektif çıkarlar üzerinde pazarlık yapma süreci olarak kullanılır olmuştur.

Müzakere olgusunun terörü sonlandırmak üzere bir yöntem olarak nasıl kullabileceğine ilişkin henüz genel bir yaklaşım geliştirilememiş olması nedeniyle de bu çalışmada, öncelikle ortaya konulan dört soru kapsamında “teröristle müzakerenin” ne anlama geldiği, nasıl yönetilmesi gerektiği taşıdığı riskler ve avantajlarla birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme sonucunda da, teröristle müzakere olgusunun oldukça stratejik bir konu olarak ele alınması gerektiği, diğer sosyal kavramlar gibi sahip olduğu kompleks yapı nedeniyle birden çok disiplininin ortak paydasıyla daha iyi analiz edilebileceği çıktısına ulaşılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümüne gelindiğinde, ilk bölümde geliştirilen analitik çerçeve kapsamında Türkiye’nin açılımdan çözüme uzanan teröristle müzakere süreci değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde; açılım sürecinin nasıl yönetilmesi gerektiğine ilişkin doğru adımlar atıldığı, ancak müzakerenin gerekliliğine devlet erki mutabık kalırken, ne siyaset alanının, ne de terör örgütünün (DTP/BDP-PKK) sözde değil, gerçekte ikna edilemediği hatta muhatap pozisyonunun neredeyse boş kaldığı, müzakerelerin zamanlamasının doğru yapılmadığı gerekçeleriyle olumsuz bir tablo ile karşılaşıldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Benzer bir yöntemle çözüm süreci değerlendirildiğindeyse; muhatap sorununun çözüldüğü, müzakere etme gerekliliğinin siyaset alanı dışında anlatılabildiği, zamanlama konusunda önemli bir aşama kaydedildiği, ancak müzakere yöntem ve içeriği konusunda siyasal mutabakatın yakalanamaması, Kürt sorunu-terör sorunu ikilemi yaşanması, ve henüz taviz, tasfiye, Öcalan’ın affı gibi sorunlu konuların hal yoluna

girmemesi nedeniyle oldukça riskli ancak henüz bitmemiş bir süreçten geçildiği sonuçlarına varılmıştır.

Son olarak; unutmamalıdır ki, müzakerenin sabır isteyen, zamana yayılan, inişli-çıkışlı seyir izleyen yapısı gereği, barış ve huzurda buluşmak adına çabaların devamlılığını sağlamak bir tavsiye değil, ancak bir gerekliliktir.